

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΠΟΥΛΙΑ

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΑΣ ΕΙΝΑΙ

ΥΚΕΥΚΥ

ΤΕΙ ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ/ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Πτυχιακή εργασία

Η ΦΥΓΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΩΣ
ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΤΑΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ

ΔΙΠΛΑΣ ΗΛΙΑΣ:13842

ΚΑΤΑΠΟΔΗ ΚΑΤΕΡΙΝΑ:14497

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ:13990

Επιβλέπουσα

Παναγιώτα Βάθη

Πίνακας περιεχομένων

Πρόλογος.....	5
Ευχαριστίες.....	5
Θεωρητικό Μέρος	7
Εισαγωγή.....	9
1. Η “φυγή” των νέων και οι επιπτώσεις.....	12
2. Το προφίλ των νέων που εγκαταλείπουν την Ελλάδα.....	19
3. Τρόποι αντιμετώπισης του φαινομένου διαρροής επιστημονικού δυναμικού.....	22
3.1 Η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα ως μοχλός αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης.....	23
Ερευνητικό Μέρος.....	27
4.1 Παρουσίαση Ερευνητικών Δεδομένων	29
4.1.1 Φοιτητές που επιθυμούν να φύγουν.....	29
4.1.2 Φοιτητές που επιθυμούν να μείνουν.....	36
Συμπεράσματα.....	43
Βιβλιογραφία.....	44

Μεσολόγγι 2016-2017

Η έγκριση της πτυχιακής εργασίας από το Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων/Μεσολογγίου του ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος.

Πρόλογος

Η εκπόνηση της πτυχιακής εργασίας με τίτλο "Η φυγή των νέων ως σύγχρονη τάση και οι επιπτώσεις της" εκπονήθηκε στα πλαίσια συνεργασίας με το ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας- Μεσολογγίου με έδρα την Πάτρα.

Στόχος της εργασίας είναι να αναδείξουμε την έξαρση του φαινομένου της μετανάστευσης των νέων επιστημόνων, που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια, τι τους οδηγεί σε αυτή την απόφαση και τα προβλήματα που δημιουργούνται από την διαρροή επιστημονικού προσωπικού στην Ελλάδα.

Ευχαριστίες

Στο σημείο αυτό θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε την Επιβλέπουσα Καθηγήτρια Παναγιώτα Βάθη για την καθοδήγηση της, καθώς και τον Ειδικό Σύμβουλο Επιμελητηρίου Αχαΐας, κ. Αθανάσιο Κούστα που μας εμπιστεύτηκε τα πολύτιμα στοιχεία για την εργασία μας, από το προσωπικό του αρχείου, για την ιστορική αναδρομή στην σταφιδική κρίση της Πάτρας,

Θεωρητικό Μέρος

Εισαγωγή

Η εποχή που διανύουμε στην Ελλάδα, ίσως είναι η πιο δύσκολη των τελευταίων 50 ετών. Η χώρα μαστίζεται από το 2008 από μία οικονομική κρίση που εξελίχθηκε κατ' επέκταση σε πολιτική, κοινωνική και πολιτισμική, που όμοια της είχε συμβεί ξανά (με διαφορετικά βεβαίως δεδομένα) το 1893 με το οικονομικό Κραχ. Η κρίση έχει ως αποτέλεσμα, να πέφτει στις πλάτες των πολιτών, σωρεία σκληρών μέτρων, τα δημόσια έργα (κατασκευή οδικού δικτύου κλπ) να <<παγώνουν>>, οι μικρές και μεσαίες κυρίως επιχειρήσεις να αναγκάζονται να κατεβάσουν ρολά και όσες επιβιώνουν, κυρίως οι μεγάλες, να προχωρούν σε μείωση του προσωπικού ή να μετακομίζουν την έδρα σε χώρα του εξωτερικού με χαμηλότερες φορολογίες και πιο φθηνό εργατικό δυναμικό. Μέσα απ' αυτά δημιουργείται και η ανεργία, που στην εποχή μας τα ποσοστά της έχουν πιάσει "κόκκινο" και μέσα απ' αυτή κυρίως προκαλείται το θέμα που θα μας απασχολήσει στην εργασία μας, η "φυγή" των νέων στο εξωτερικό. Οι νέοι μην μπορώντας να βρουν εργασία στην χώρα τους, λόγω της υψηλής ανεργίας, παίρνουν ολοένα και πιο εύκολα την μεγάλη απόφαση να μεταναστεύσουν στο εξωτερικό, με την ελπίδα εύρεσης εργασίας, μιας καλύτερης καριέρας και ενός καλύτερου επιπέδου διαβίωσης. Την τελευταία πενταετία 2008-2013 (Eurostat) ο αριθμός των νέων που εγκαταλείπει την Ελλάδα, για να πάει στο εξωτερικό να εργαστεί έχει αυξηθεί δραματικά.

Η οικονομική κρίση ξεκίνησε με την κατάρρευση του διεθνές χρηματοπιστωτικού συστήματος, με γενεσιουργό χώρα τις Η.Π.Α. Μετά από τις Η.Π.Α η οικονομική κρίση σαν ντόμινο, επεκτάθηκε και στα υπόλοιπα κράτη του κόσμου, ανάμεσα τους και η Ε.Ε και μέσα σ' αυτή και η Ελλάδα. Όμως δεν "χτύπησε" όλες τις χώρες το ίδιο. Όσες είχαν καλά θωρακισμένες τις οικονομίες τους, και κυρίως ήταν τα ανεπτυγμένα κράτη, κατάφεραν να μην έχουν μεγάλες οικονομικές απώλειες. Μερικές όχι μόνο κατάφεραν να μην κλονιστεί η οικονομία τους αλλά συνέχισαν την οικονομική ανάπτυξη τους. Η Ελλάδα όμως, ως μια μικρή οικονομικά χώρα, επλήγει περισσότερο από την οικονομική κρίση, εξαιτίας κι' από λάθος πολιτικών διαχειρίσεων των εκάστοτε κυβερνήσεων. (http://www.southeast-europe.org/pdf/03/DKE_03_G_E_Bartol-Letica_The-First-Global-Financial-Crisis_Maria-Koutoulakou.pdf, Προσπελάστηκε Νοέμβριο 2016). Το χρέος της χώρας εκτινάχθηκε στα ύψη εξαιτίας των συνεχόμενων δανεισμών της χώρας από την Ε.Κ.Τ και το Δ.Ν.Τ, για να αποφευχθεί μια χρεωκοπία. Για να καταφέρει, να δανειστεί από εξωτερικούς παράγοντες αναγκάστηκε να πάρει μέτρα σκληρά για τον ελληνικό λαό, που όμως αντί ν' αρχίσει ν' ανακάμπτει η οικονομία, ρίχνεται ακόμα πιο βαθιά στην ύφεση. Οι χώρες αυτές που δέχονται το μεγαλύτερο όγκο των νέων που εγκαταλείπουν την Ελλάδα κυρίως είναι οι Βόρειες χώρες της Ευρώπης, οι Η.Π.Α και η Αυστραλία. (<http://m.lifo.gr/now/society/58781>, Προσπελάστηκε Αύγουστο 2016)

Το θέμα της μετανάστευσης του επιστημονικού δυναμικού είναι ίσως το μεγαλύτερο εθνικό ζήτημα στην Ελλάδα. Η όψη της χώρας μετά το μεταναστευτικό κύμα (όπου συνεχίζεται), είναι διαφορετική στους τομείς της κοινωνίας, της οικονομίας, της εργασίας αλλά και δημογραφικά. Η πολιτική ηγεσία της χώρας θα πρέπει ν' ασχοληθεί ιδιαίτερος μ' αυτό και να προσπαθήσει να μειώσει, αν όχι να εξαλείψει, την διαρροή επιστημόνων διότι οι συνέπειες σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο θα είναι απρόβλεπτες. Η "φυγή" των νέων όμως δεν είναι μόνο ελληνικό φαινόμενο αλλά παγκόσμιο καθώς οι περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες βιώνουν την μετακίνηση του επιστημονικού δυναμικού τους προς τις ανεπτυγμένες χώρες. (http://www.dianeosis.org/2016/10/demography_and_growth/ Προσπελάστηκε Νοέμβριο 2016)

Το φαινόμενο της μετανάστευσης όμως δεν είναι ένα νέο φαινόμενο για την Ελλάδα. Από την αρχαιότητα ακόμα διακρίνουμε τους πληθυσμούς να μετακινούνται, γι' αυτό και το "πρόσωπο" της Ελλάδας είναι πολυφυλετικό. Έξαρση του φαινομένου της μετανάστευσης παρατηρείται τον 19^ο αιώνα με την εκβιομηχανοποίηση των χωρών.

Το πρόβλημα της μετανάστευσης εργατικού δυναμικού γνώρισε και η κοινωνία της Πάτρας καθώς κι' όλη η ευρύτερη περιοχή του νομού, ιδιαίτερα στα τέλη του 19^{ου} αιώνα με την σταφιδική κρίση η οποία διαμόρφωσε την σύγχρονη εικόνα της περιοχής. Η Πάτρα αποτέλούσε το σημαντικότερο λιμάνι για τις εισαγωγές-εξαγωγές καθώς αποτελεί την πύλη προς τον δυτικό κόσμο. Κύρια εξαγωγή του λιμανιού, που έκανε την Πάτρα και τις γύρω περιοχές να γνωρίσουν μεγάλη ακμή ήταν η σταφίδα. Στην περιοχή άνθισαν και οι σταφιδικοί συνεταιρισμοί. (Αθανάσιος Κούστας, Λεύκωμα Σταφίδας, αδημοσίευτο). Όμως με την κρίση της σταφίδας που επήλθε με την διάνοιξη της διώρυγας Κορίνθου αρχικά, με τον περανόσπορο που κατέστρεψε τις σοδειές και από την αύξηση των τιμών προς τις κύριες χώρες που εισήγαγαν την σταφίδα, η περιοχή εισήλθε σε περίοδο παρακμής. (www.patrasport.gr/cms/?pageid=511 Προσπελάστηκε Αύγουστο 2015). Όλα αυτά οδήγησαν πολλούς Πατρινούς και γενικά Αχαιούς, στον δρόμο της μετανάστευσης καθώς οι θέσεις εργασίας χάνονταν.

Η μετανάστευση του 20^{ου} αιώνα συνεχίστηκε, καθώς ακολούθησαν μεγάλα κύματα μετανάστευσης κατά τον εμφύλιο πόλεμο και μετά, τις δεκαετίες 1950-60 και κατά την δικτατορία (1967-1974), όπου υπολογίζεται πως εγκατέλειψαν την χώρα λίγο λιγότεροι από 2.000.000 Έλληνες.

Τα χαρακτηριστικά της μετανάστευσης όμως των προηγούμενων περιόδων δεν έχουν καμία σχέση με τα σημερινά δεδομένα ως προς το προφίλ αυτών που έφυγαν. Τότε, αυτοί που μετανάστευαν ήταν κυρίως ανειδίκευτοι εργάτες με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, ενώ σήμερα μιλάμε για άτομα με υψηλό μορφωτικό επίπεδο και είναι κάτοχοι πτυχίων και μεταπτυχιακών.(βλ. www.iefimerida.gr/news/99958/to-profil-tou-ellina-metanasth-tou-60-me-ton-syghrono-oi-diafores-tou-to-te-kai-tou-sihmera Προσπελάστηκε Αύγουστο 2015) Πλέον στην εποχή που διανύουμε μιλάμε για

“διαρροή εγκεφάλων” (brain drain) διότι οι Έλληνες που φεύγουν για το εξωτερικό είναι πλήρως εξειδικευμένοι και εκπαιδευμένοι στις επιστήμες και την τεχνολογία.

Μέσα από όλα αυτά δημιουργούνται κάποια εύλογα ερωτήματα που θα πρέπει να απαντηθούν. Θα καταφέρει άραγε η Ελλάδα, να αξιοποιήσει τους Έλληνες επιστήμονες της για την δική της ανάπτυξη; Και γιατί δεν τους έχει εκμεταλευτεί ήδη; Ποιες είναι οι συνέπειες για το κράτος και την οικονομία μέσα από αυτή την φυγή και ποιες για την κοινωνία και τους πολίτες, οι οποίοι σηκώνουν τα βάρη αυτής της κρίσης. Ο παράγοντας της ανεργίας, είναι ο μόνος παράγοντας που ωθεί τους νέους στη “φυγή”; Γιατί για να πάρεις τη μεγάλη απόφαση να μεταναστεύσεις είτε για εργασία είτε για σπουδές πρέπει να έχεις κάποιες βάσεις στην χώρα υποδοχής. Οι νέοι Έλληνες φεύγουν με σκοπό να γυρίσουν και αν ναι, κάτω υπό ποιες προϋποθέσεις; Μήπως, πίσω από την φυγή των επιστημόνων κρύβονται άλλα συμφέροντα οικονομικά από τις χώρες υποδοχής γι’αυτό και προσπαθούν να κρατήσουν στον εργασιακό τους τομέα τους μετανάστες και να απορροφήσουν ολοένα και περισσότερους; Η Ελλάδα επωφελείται από αυτό το κύμα μετανάστευσης; Είναι ερωτήματα που βασανίζουν μεγάλο μέρος των πολιτών, καθώς όλοι πλέον έχουν κάποιον γνωστό ή συγγενή ο οποίος έφυγε για το εξωτερικό και ο καθένας βλέπει κυρίως τις επαρχίες να ερημώνουν.

Η “διαρροή επιστημονικού προσωπικού” είναι ένα θέμα σχετικά πολύ πρόσφατο και γι’αυτό το λόγο η βιβλιογραφία είναι πολύ περιοσμένη, καθώς λίγοι συγγραφείς έχουν ασχοληθεί με το συγκεκριμένο θέμα. Έτσι κατά κύριο λόγο αναζητήσαμε πηγές για την εργασία μας στα σύγχρονα άρθρα του ίντερνετ. Στόχος μας είναι να δείξουμε το πόσο σημαντικό ρόλο παίζει η μετανάστευση των νέων επιστημόνων στο εξωτερικό στην ελληνική κοινωνία και να βρούμε τις αιτίες αλλά και τις συνέπειες του προβλήματος αυτού.

Στα επόμενα κεφάλαια θα εξηγήσουμε αναλυτικά, το τι σημαίνει αυτή η “διαρροή επιστημονικού δυναμικού”, ποιο είναι το προφίλ των νέων που φεύγουν για το εξωτερικό τόσο για σπουδές όσο και για εργασία, τους λόγους που τους οδηγεί στην απόφαση αυτή, καθώς τις αιτίες της φυγής και τις συνέπειες που έχει στο κράτος αλλά και στην κοινωνία.

1. Η “φυγή” των νέων και οι επιπτώσεις.

Το φαινόμενο διαρροής επιστημονικού προσωπικού (brain drain) , πλήττει κυρίως τις αναπτυσσόμενες χώρες. Η διαρροή επιστημονικού δυναμικού για τα αναπτυσσόμενα κράτη, σημαίνει πως, το εξειδικευμένο και μορφωμένο προσωπικό της χώρας, εγκαταλείπει τη χώρα και παίρνει το δρόμο της “φυγής” προς τις ανεπτυγμένες χώρες και στα αναπτυσσόμενα κράτη δημιουργείται ο φόβος πως δεν θα καταφέρουν ν’ αναπτυχθούν περαιτέρω εφόσον οι επιστήμονες τις εγκαταλείπουν.(Καμαργιάννης Βαίλης, 2014, <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=621349> Προσπελάστηκε Σεπτέμβρη 2015)

Ένα τέτοιο αναπτυσσόμενο κράτος είναι και η Ελλάδα, στην οποία ολοένα και πληθαίνουν οι φωνές πως η χώρα ερημώνει και “διώχνει” τους νέους επιστήμονες της, που θα βοηθούσαν να αναπτυχθεί και να ξεπεράσει τα προβλήματα που την ταλανίζουν. Η σύγχρονη μετανάστευση με τις μεταναστεύσεις των προηγούμενων αιώνων διαφέρουν πολύ. Το μόνο κοινό μεταξύ τους είναι πως ανέκαθεν οι χώρες υποδοχής έπαιρναν πάντα μέτρα και πολιτικές για να διευκολύνουν την είσοδο των οικονομικών μεταναστών στη χώρα τους. Η διαφορά είναι πως στις μεταναστεύσεις του 19^{ου} αιώνα και του 20^{ου} η μετανάστευση δεν αφορούσε τους μορφωμένους αλλά τους ανειδίκευτους εργάτες, όμως την δεκαετία του ‘70 αυτό φαίνεται ν’ αλλάζει και τα άτομα που ενθαρρύνονται για την μετανάστευση είναι κυρίως πλήρως εκπαιδευμένο και εξειδικευμένο προσωπικό.

Η “φυγή” των εκπαιδευμένων νέων στην Ελλάδα, πήρε μεγάλες διαστάσεις μετά την οικονομική κρίση που “χτύπησε” την χώρα το 2008 και διαρκεί μέχρι και σήμερα. Οι αιτίες που οδηγούν τους νέους να πάρουν την απόφαση της μετανάστευσης ποικίλουν. Μία αιτία είναι η διαφθορά και η έλλειψη αξιοκρατίας που δεσπόζει στην Ελλάδα. Οι νέοι ξοδεύουν κάποια χρόνια από την ζωή τους για να σπουδάσουν και να καταφέρουν μετά τις σπουδές τους, να ενταχθούν στην αγορά εργασίας και να αποκτήσουν ένα κοινωνικό προφίλ. Στην Ελλάδα όμως του 21^{ου} αιώνα οι πτυχιούχοι δεν χρίζουν της μεταχείρισης που τους αρμόζει. Ελάχιστοι είναι αυτοί που θα τελειώσουν τη σχολή τους και θα εργαστούν πάνω στο αντικείμενο τους, καθώς τα ρουσφέτια στην Ελλάδα δίνουν και παίρνουν και οι θέσεις που ήταν να καλυφθούν από ειδικά εκπαιδευμένο και μορφωμένο προσωπικό ανάλογα με το τι ζητάει ο τομέας εργασίας, καλύπτονται από άτομα που έχουν μηδενικές έως ελάχιστες γνώσεις πάνω στον τομέα. Οι γνωριμίες , τα μέσα και η μη αξιοκρατική τοποθέτηση των πτυχιούχων αποτελεί μεγάλο αγκάθι της χώρας, το οποίο την εμποδίζει να αναπτυχθεί.(<http://www.thebest.gr/news/index/viewStory/399906> Προσπελάστηκε Οκτώβριο 2016)

Ως μια άλλη αιτία χαρακτηρίζεται η υπερεκπαίδευση των νέων. Με τον όρο υπερεκπαίδευση εννοούμε τον μεγάλο αριθμό πτυχιούχων που βγάζει η Ελλάδα σε

σχέση με τον πληθυσμό της. Αυτό θεωρείται πρόβλημα καθώς δεν είναι δυνατή η απορροφήσει των νέων επιστημόνων στην αγορά εργασίας καθώς υπάρχει κορεσμός. Κάτι τέτοιο όμως δεν ισχύει. Είναι γεγονός πως στην Ελλάδα σε σχέση με τις προηγούμενες δεκαετίες, οι Έλληνες πτυχιούχοι έχουν αυξηθεί κατακόρυφα αφού στην κοινωνία της χώρας επικρατεί η άποψη πως κάθε παιδί πρέπει να σπουδάσει και να γίνει ιατρός, δικηγόρος κλπ. Και πάλι όμως το ποσοστό των Ελλήνων πτυχιούχων, δεν είναι τόσο μεγάλο ώστε να μας επιτρέπει να μιλάμε για υπερεκπαίδευση της χώρας κι' αν υπολογίσουμε και τους νέους που δεν αποφοιτούν ποτέ γιατί εγκατέλειψαν την σχολή τους τότε ο αριθμός των πτυχιούχων μειώνεται κι' άλλο. Οπότε δεν μιλάμε για υπερεκπαίδευση στην Ελλάδα, απλά το σύστημα και η παραγωγή της χώρας που είναι χαμηλή δεν μπορούν να τους αξιοποιήσουν. (Λόης Λαμπριανίδης, (2010), Επενδύοντας στη Φυγή, Εκδόσεις Κριτική, Προσπελάστηκε Νοέμβριο 2015)

Αιτία αποτελεί και η ελλιπής δημιουργία θέσεων εργασίας. Η κρίση του χρηματοπιστωτικού συστήματος της χώρας, έχει ως αποτέλεσμα να σταματήσει η ανάπτυξη της χώρας και να μην δημιουργούνται νέες επιχειρήσεις όπου θα μπορούσαν να απασχοληθούν οι νέοι στους τομείς όπου σπούδασαν, καθώς οι εταιρίες που υπάρχουν είναι ήδη πλήρης και νέες είναι δύσκολο να δημιουργηθούν καθώς είναι δύσκολο να ακμάσουν σε περίοδο κρίσης. Γενικότερα το θέμα της ανεργίας στην Ελλάδα αποτελεί μεγάλο αγκάθι καθώς ολοένα και περισσότερες επιχειρήσεις κλείνουν, κυρίως οι μικρότερες, και όσες καταφέρουν να επιβιώσουν αναγκάζονται να προχωρήσουν σε μείωση προσωπικού, με αποτέλεσμα οι άνεργοι να αυξάνονται και στις ελάχιστες θέσεις εργασίας μετά που παρουσιάζονται να υπάρχει μεγάλος ανταγωνισμός. (<http://www.indeepanalysis.gr/analyseis/arthra/h-fygh-newn-episthmonwn-sto-exwteriko> Προσπελάστηκε Νοέμβριο 2016)

Οι χαμηλές οικονομικές απολαβές είναι άλλη μία μεγάλη, ίσως η μεγαλύτερη, αιτία που οι νέοι επιστήμονες αποφασίζουν να φύγουν στο εξωτερικό. Με το βασικό μισθό να έχει πέσει στα 480 ευρώ και με το ενδεχόμενο να μειωθεί κι' άλλο, οι νέοι θεωρούν πως με αυτές τις απολαβές δεν δύναται κάποιος να επιβιώσει και να ζήσει μια αξιοπρεπή ζωή. Επίσης νιώθουν αδικημένοι, καθώς ξόδεψαν χρόνο και κόπο για να σπουδάσουν και οι γονείς τους στερήθηκαν για να τις σπουδές τους, για να μπορούν μετά να εργαστούν σ' ένα καλό περιβάλλον με καλές οικονομικές απολαβές που θα τους εξασφαλίζει ένα ευοίωνα μέλλον και όλες αυτές οι ελπίδες τις βλέπουν να καταρρέουν. Στη σημερινή αγορά εργασίας στην Ελλάδα επίσης το να είσαι κάτοχος πτυχίων και μεταπτυχιακών δεν αναγνωρίζεται ως πλεονέκτημα αλλά ως μειονέκτημα καθώς οι συγκεκριμένοι νέοι αποτελούν ακριβό προσωπικό και η μισθοδοσία τους θα πρέπει να είναι σαφώς μεγαλύτερη από κάποιους με χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο. Όλο αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι νέοι να αναζητούν μια καλύτερη τύχη στο εξωτερικό. (<http://www.alphatv.gr/news/society/neoi-ergazontai-4oro-me-poly-hamiloyis-misthoys> Προσπελάστηκε Δεκέμβριο 2016)

Είναι γεγονός πως βιώνουμε μία εποχή βαθύτατων πολιτικών και οικονομικών κρίσεων, με αποτέλεσμα τα νέα μυαλά και εργατικά χέρια να βρίσκουν την "έξοδο

κινδύνου'' σε χώρες του εξωτερικού. Το κύμα της μετανάστευσης και των πολιτικο-οικονομικών κρίσεων δεν είναι πρωτοφανή γεγονότα στην Ελλάδα, καθώς είχαν συμβεί ξανά με μεγάλο βαθμό έντασης το 1893 με τον κραχ και μετά τον εμφύλιο πόλεμο στις δεκαετίες '50 και '60, με αρνητικές συνέπειες τόσο για το κράτος όσο και για τους πολίτες του.

Συνέπειες υπάρχουν και στην σημερινή κατάσταση και να τις επισημάνουμε και να δούμε πόσο αρνητικά επηρεάζεται η χώρα από την μαζική ''φυγή'' των νέων.

Οι μορφωμένοι και εκπαιδευμένοι νέοι εγκαταλείπουν την Ελλάδα και έτσι η χώρα μας αποκτά έλλειψη σε εκπαιδευμένο και ειδικευμένο εργατικό δυναμικό. Αυτό έχει ως συνέπεια μαζί με τους νέους να χάνεται και η ελπίδα της ανάπτυξης, εφόσον οι νέοι που θα εργάζονταν στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα και θα βοηθούσαν με τις καινοτόμες ιδέες και γνώσεις του την οικονομία της χώρας, ώστε να γίνει πιο ανταγωνιστική και ν'αναπτυχθεί, φεύγουν καθώς η χώρα τους δεν μπορεί να τους αξιοποιήσει λόγω των δυσμενών συνθηκών που έχουν δημιουργηθεί από την κρίση. Πέρα από τις καινοτομίες, που θα μπορούσαν να προσφέρουν για ν'αναπτυχθεί οικονομικά η χώρα, με τη φυγή τους πλήττονται το ασφαλιστικό και τα φορολογικά έσοδα, καθώς οι πτυχιούχοι συνηθίζουν ν'αναζητάνε μία δουλειά που θα τους αποφέρει υψηλές οικονομικές απολαβές, από τις οποίες χάνει σημαντικές εισφορές που θα μπορούσε να εισπράξει το κρατικό ταμείο.(
<http://www.cyberinsurancegreece.com/news/diogkonetai-to-brain-drain-228-000-epistimonos-efygan-se-mia-pentaetia/> Προσπελάστηκε Δεκέμβριο 2016)

Περαιτέρω, αξίζει να σημειωθεί, πως η χώρα τα τελευταία χρόνια ταλανίζεται από την χρηματοπιστωτική κρίση και τα πρώτα χρόνια δεν ήταν λίγοι αυτοί που υποστήριζαν πως τα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας από την κρίση θα πρέπει να τα δούμε ως μια ευκαιρία βελτίωσης του συστήματος και η οικονομία της χώρας θ'ανακάμψει. Παρόλο τα όσα ειπώθηκαν όμως μέχρι σήμερα η οικονομία δεν κατέστη δυνατόν να βελτιωθεί και παρουσιάζει μεγάλη ακαμψία. ( ). Όποια προσπάθεια βελτίωσης της κατάστασης κι' αν έχει γίνει συγκρούεται με την απόφαση των νέων να εγκαταλείψουν την χώρα για μία καλύτερη τύχη. Προκειμένου η Ελλάδα ν'αναπτύξει την οικονομία της, έχει ανάγκη τις νεαρές ηλικίες καθώς είναι οι πλέον παραγωγικοί και αποτελούν το μέλλον της χώρας και η έλλειψη των παραγωγικών νέων εφόσον μεταναστεύουν δεν επιτρέπει την ανάπτυξη της. Με την έλλειψη των παραγωγικών νέων παρουσιάζει μεγάλα προβλήματα η παραγωγή αλλά και η κατανάλωση διότι είναι δύο αλληλένδετα στοιχεία. Εφόσον οι μορφωμένοι και εξειδικευμένοι νέοι παίρνουν την απόφαση να φύγουν από την χώρα, αυτόματα η παραγωγή χάνει το εργατικό δυναμικό που θα βοηθούσε την παραγωγή της χώρας να αυξηθεί. Αυτόματα επηρεάζεται και η κατανάλωση, από την ώρα που η παραγωγή μειώνεται είναι φυσικό επόμενο και η κατανάλωση να μειωθεί. Βέβαια η κατανάλωση μειώνεται και από τα γεγονότα. Οι πολίτες βλέποντας την κατάσταση που επικρατεί, φροντίζουν να ξοδεύουν πλέον μόνο για τα απαραίτητα, με

αποτέλεσμα η κατανάλωση να μειωθεί. Και μέσα από την μείωση της παραγωγής-κατανάλωσης μειώνονται και τα έσοδα του κράτους. (http://1lyk-peir-thess.thess.sch.gr/portal/files/2014/%CE%97%20%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%AF%CE%B1%20%CF%84%CF%89%CE%BD%20%CE%BD%CE%AD%CF%89%CE%BD%20%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD%20%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CE%B7%20%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%AE%20%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82%20%CF%83%CF%84%CE%BF%20%CE%B5%CE%BE%CF%89%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%BA%CF%8C/h_anager_ia_tvn_nevn_kai_h_fygh_toys_sto_exoteriko.pdf Προσπελάστηκε Σεπτέμβρη 2015)

Σε γενικές γραμμές, μειώνεται ο πρωτογενής τομέας. Ελάχιστοι είναι οι νέοι που παραμένουν στην πατρίδα τους και ακόμη λιγότεροι αυτοί που ενδιαφέρονται και μπορούν να εργαστούν στον πρωτογενή τομέα παραγωγής. Η έλλειψη εξειδίκευσης και ενδιαφέροντος οδηγεί στην μείωση της παραγωγής και κατ' επέκταση της κατανάλωσης. Η χώρα μας όντας γνωστή για την ευνοημένη γεωγραφική θέση καθώς και το κλίμα της, βρίσκεται στην δυσάρεστη θέση να ελαττώνει όλο και περισσότερο τις ποσότητες στα προϊόντα τα οποία εξάγει αλλά και στις τιμές στις οποίες τα προσφέρει στο ανταγωνιστικό κοινό της.

Αξίζει να επισημάνουμε πως όλοι οι τομείς-κλάδοι, που προαναφέραμε στην αρχή του κεφαλαίου, αλληλεπιδρούν πλήρως μεταξύ τους. Θα μπορούσαμε να τους χαρακτηρίσουμε, αν μας δινόταν η δυνατότητα, και ως ένα είδους ντόμινο. Υπό αυτές τις συνθήκες είναι κατανοητό ότι η διαρροή εργατικού και επιστημονικού δυναμικού μπορεί να έχει πολλά αρνητικά αποτελέσματα για τις χώρες αποστολής. Τα οποία ανεξαρτήτως μεγέθους (σημαντικά ή λιγότερο) αφήνουν τα σημάδια τους.

Η Ελλάδα από την διαρροή επιστημονικού εργατικού δυναμικού θα έχει επιπτώσεις και σε δημογραφικά πλαίσια. Υπολογίζεται πως από την Ελλάδα έχουν φύγει πάνω από 200.000 νέοι άνθρωποι για το εξωτερικό, το μέγεθος της φυγής είναι τέτοιο που μπορούμε να πούμε, πως είναι σαν να εξαφανίστηκε από το χάρτη η Πάτρα, η Τρίτη μεγαλύτερη πόλη της Ελλάδος. Οι περισσότεροι απ' αυτούς δεν σκέφτονται να γυρίσουν ξανά στην Ελλάδα. Επομένως οι νέοι άνθρωποι, που είναι αυτοί οι οποίοι θα δημιουργούσαν τις οικογένειες τους, φεύγουν αλλά και αυτοί που μένουν πίσω, λόγω της κρίσης και της φτώχειας που υπάρχει στην Ελλάδα δυσκολεύονται και όλο και λιγότεροι επιχειρούν να κάνουν οικογένεια γιατί μπορεί να το θέλουν πολύ αλλά δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν στις ανάγκες αυτής. Επίσης η χώρα μας δεν είναι μόνο αποστολέας οικονομικών μεταναστών, αλλά και δέκτης. Αυτό δίνει στη χώρα ένα πολυπολιτισμικό χαρακτήρα, που όμως με την μείωση του πραγματικού ελληνικού πληθυσμού ελλοχεύει ο κίνδυνος να χάσει την ταυτότητα της. (<http://www.dimokratiki.gr/30-05-2016/anaxiokratia-ke-diafthora-diochnoun-ta-kalitera-miala/> Προσπελάστηκε Νοέμβριο 2016)

.Η οικογένεια αποτελεί, όπως γνωρίζουμε, θεμέλιο λήθο της Ελληνικής Κοινωνίας. Συνεπώς όταν οι νέοι παίρνουν την απόφαση να μεταναστεύσουν, κυνηγώντας ένα πιο

ελπιδοφόρο μέλλον, αφήνουν πίσω ανθρώπους-οικογένειες επηρεασμένες και καταβεβλημένες. Αναπτύσσεται, ακόμη περισσότερο το αίσθημα του «φόβου» απο όλη αυτή την φρενίτιδα που επικρατεί. Έρευνες έχουν δείξει ένα σαφή συσχετισμό μεταξύ μετανάστευσης και ψυχικής υγείας όχι μόνο για τους ίδιους τους μετανάστες αλλά και για τις οικογένειες τους που «μένουν» πίσω. Το κόστος ζωής στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες είναι αρκετά υψηλό και βέβαια δεν μπορεί αυτό εύκολα να υποστηριχθεί από τον μετανάστη που έχει συνηθίσει σε άλλα οικονομικά δεδομένα, αυτό φέρει ως αποτέλεσμα οι νέοι που μεταναστεύουν να χρειάζονται άμεση οικονομική στήριξη και βοήθεια από την οικογένεια τους, η οποία δεν είναι λίγες οι φορές που καθίσταται αδύνατον να συνεισφέρει τα απαραίτητα για την ίδια και πόσο μάλλον για το νεαρό μέλος που χρειάζεται την ανάγκη τους.

Αυτή η σκληρή πραγματικότητα, δεν αφήνει ανεπηρέαστο ούτε τον πολιτικό τομέα. Αξίζει να σημειώσουμε, πως με την μαζική κίνηση των νέων προς το εξωτερικό μειώνεται ολοένα και περισσότερο ο αριθμός των ενεργών ψηφοφόρων. Εφόσον, οι νέοι απομακρύνονται από την πατρίδα τους και όπως προαναφέραμε ο μέσος όρος ηλικίας των πολιτών αυξάνεται συνεχώς, ελαττώνονται με την ίδια ταχύτητα οι νέες και φρέσκιες ιδέες και απόψεις. Οι πολίτες πλέον βλέποντας την χώρα να μετατρέπεται σε ένα έρμαιο των καταστάσεων, δεν είναι λίγες οι φορές που αποφασίζουν να απέχουν από τις υποχρεώσεις τους ως ενεργοί και σκεπτόμενοι πολίτες. Συνεπώς, αυτή η αποχή έχει ως άμεσο αντίκτυπο τα αποτελέσματα να παρουσιάζουν την γνώμη των λίγων και οι πολλοί να διαμαρτύρονται για την έκβαση αυτών. Ας μην παραλείψουμε φυσικά να αναφέρουμε και αυτούς που αδιαφορούν πλήρως, αυτούς δηλαδή που είτε έχουν απογοητευτεί πλήρως από τις καταστάσεις και δεν μπορούν ή νομίζουν πως δεν μπορούν αλλάξουν κάτι είτε αυτοί που δεν επηρεάζονται από όλο αυτό τον κυκεώνα αλλαγών και θεωρούν «ασφαλή» την τώρα ζωή τους(http://1lyk-peir-thess.thess.sch.gr/portal/files/2014/%CE%97%20%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%AF%CE%B1%20%CF%84%CF%89%CE%BD%20%CE%BD%CE%AD%CF%89%CE%BD%20%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD%20%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CE%B7%20%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%AE%20%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82%20%CF%83%CF%84%CE%BF%20%CE%B5%CE%BE%CF%89%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%BA%CF%8C/h_anageria_tvn_nevn_kai_h_fygh_toys_sto_exoteriko.pdf Προσπελάστηκε Οκτώβρη 2015) Ο πολιτικός τομέας χρειάζεται νέες-φρέσκες ιδέες, ανθρώπους να υποστηρίξουν τις ιδεολογίες τους, να εργαστούν εθελοντικά σε αυτόν και να παλέψουν για την βελτίωση των καταστάσεων. Δυστυχώς, οι νέοι πια και δε αυτοί που ασχολούνται με τις Πολιτικές και Διπλωματικές επιστήμες δεν βρίσκονται πλέον στην χώρα για να βοηθήσουν.

Όλοι αυτοί οι νέοι άνθρωποι που είναι έτοιμοι και γεμάτοι όρεξη να δημιουργήσουν και να εκσυγχρονίσουν το σύστημα τους παραγωγής του τόπου μας, φεύγουν. Δεν είναι μικρός ο αριθμός σε λιμάνια, αεροδρόμια και τρένα, ανθρώπων που καθημερινά αναχωρούν για ευρωπαϊκούς αλλά και άλλους προορισμούς.

Μέχρι τον Απρίλη του 2014-15, υπολογίζονταν ότι έχουν φύγει 139.000 πτυχιούχοι νέοι, και συνολικά πάνω από 200.000. Σήμερα φυσικά ο αριθμός έχει αυξηθεί και θα αυξηθεί κιόλας σύμφωνα με μελέτες πρόθεσης μετανάστευσης των νέων.

Σε ένα άλλο άρθρο αναφέρουν πως έχουν δηλώσει πρόθεση και επίσης έχουν κάνει τις κατάλληλες ενέργειες για να προμηθευτούν τα κατάλληλα χαρτιά και πιστοποιητικά άλλοι 300.000 Έλληνες από όλους τους νομούς της Ελλάδας, για το εξωτερικό (<http://rizospastis.gr/story.do?id=7915754&publDate=17/4/2014> Προσπελάστηκε Οκτώβρη 2015).

Γενικότερα, η φυγή των νέων αλλά και όχι μόνο, φέρει αρνητικά αποτελέσματα στην χώρα μας. Στην χώρα που αποχωρίζεται τα παιδιά της. Η φυγή των νέων από την χώρα μας είναι πλήγμα για όλους. Οι αρνητικές συνέπειες που υπάρχουν σε όλους τους τομείς είναι ποικίλες. Σε αυτή την εργασία είδαμε πως η φυγή των νέων επιδρά στο κοινωνικό σύνολο και πως οικονομικά και πολιτικά επιφέρει κάποιες αλλαγές καθώς οι τομείς αυτοί είναι αλληλένδετοι και αλληλοεπηρεάζονται στην οποιαδήποτε αλλαγή. (Μεγάλες όμως και σημαντικές ήταν οι αλλαγές και οι επιπτώσεις στον κοινωνικό τομέα. Περιληπτικά αναφερούμε:

- Κοινωνικός μαρασμός.
- Γήρανση του πληθυσμού.
- Απουσία πρωτοπόρων ιδεών και δράσεων.
- Κοινωνική αποσάθρωση.
- Μείωση της δύναμης της χώρας μας αφού οι νέοι είναι όλη της η δύναμη.
- Χώρος για νέους εξωτερικούς μετανάστες που γεννιέται η ξеноφοβία και η κοινωνία χάνει την εμπιστοσύνη της.
- Λαμπρά μυαλά χάνονται και μαζί τους οι ευκαιρίες για κοινωνική ευημερία και ανάπτυξη. (<http://www.24grammata.com/?p=587>, Προσπελάστηκε Οκτώβρη 2015).

Όλα αυτά σε συνδυασμό με την αδυναμία απορροφητικότητας των νέων επιστημόνων έχει φέρει σε αδιέξοδο την κοινωνία καθώς δεν υπάρχει εμπιστοσύνη στο ίδιο το κράτος και την κυβέρνηση και χάνονται όλο και περισσότεροι οικονομικοί και άλλοι πόροι καθημερινά από τον τόπο μας. Μέλημα της κοινωνίας μας είναι να αναπτύσσεται κάθε μέρα σταθερά και βιώσιμα, αλλά χωρίς τους νέους ανθρώπους για ερείσματα νομίζω πως όλες αυτές οι ελπίδες χάνονται.

Ακόμη, επικρατούσα κατάσταση είναι ότι υπάρχει αβεβαιότητα για το μέλλον, πολλά ερωτηματικά στους ανθρώπους γεννιούνται καθημερινά, η εμπιστοσύνη κλονίζεται κάθε μέρα και περισσότερο και οι νέοι πρέπει να βρουν ένα μέρος για να

δημιουργήσουν. Η κατάσταση πραγματικά, είναι πολύ θλιβερή και άμεσα θα πρέπει να υπάρχει μια λύση μακροοικονομική και βραχυπρόθεσμα. Να επιλυθούν όλα αυτά τα ζητήματα για να μπορέσουν οι νέοι και όχι μόνο να ξαναπιστέψουν στην πατρίδα μας και να μπορέσουν να μάχονται καθημερινά δίπλα στις οικογένειες τους (<http://www.slideshare.net/kkl16465/ss-34901040> Προσπελάστηκε Οκτώβρη 2015).

Η διαρροή επιστημονικού προσωπικού (brain drain), δεν έχει μόνο αρνητικές επιπτώσεις για τη χώρα μας. Οι νέοι ορθά επιλέγουν να μεταναστεύουν είτε για να σπουδάσουν είτε μετά το πέρας των σπουδών να αναζητήσουν αλλού εργασία, καθώς στην Ελλάδα αυτά τα μυαλά θα καταστρέφονταν εφόσον δεν θα τους δινόταν η δυνατότητα να εξελιχθούν και όλες οι γνώσεις θα έμεναν αναξιοποίητες και σε βάθος χρόνου θα χανόντουσαν. Με την μετανάστευση τους η Ελλάδα σε βάθος χρόνου πιθανόν να βγει κερδισμένη αφού πολλοί από αυτούς θα θελήσουν να επιστρέψουν στη χώρα προέλευσης τους. Με την επιστροφή τους θα φέρουν μαζί και τις γνώσεις που αποκόμισαν όλα τα χρόνια που έζησαν στο εξωτερικό και θα θελήσουν να τις επενδύσουν στην ανάπτυξη της Ελλάδας. (<http://www.andro.gr/business/brain-drain/> Προσπελάστηκε Οκτώβρη 2015)

2. Το προφίλ των νέων που εγκαταλείπουν την Ελλάδα.

Οι σημερινοί μετανάστες στη πλειοψηφία τους έχουν σπουδάσει και οι περισσότεροι έχουν πολυετείς σπουδές και πάνω από ένα πτυχία. Οι περισσότεροι που σπούδασαν στο εξωτερικό έχουν πάει να φοιτήσουν σε ένα από τα καλύτερα πανεπιστήμια του κόσμου, τα 2/3 είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου και πάνω από τους μισούς είναι διδάκτορες. Προέρχονται κυρίως από οικογένειες τις μεσαίας ή μεγάλης αστικής τάξης και έχουν ηλικία συνήθως από 30-40 ετών.

(<http://www.egolpion.com/imigration.el.aspx> Προσπελάστηκε Σεπτέμβρη 2015)

Την μετανάστευση, όπως αναφέραμε και στην εισαγωγή, γνώρισε και η τοπική κοινωνία της Πάτρα σε έντονο βαθμό εξαιτίας της ‘‘Σταφιδικής Κρίσης’’. Η Πάτρα ήταν ένα παράδειγμα στην ιστορία του ελληνικού τόπου προς μίμηση του εμπορονταυτικού κέντρου τον 19^ο αιώνα και κύριο εξαγωγικό προϊόν αποτελούσε η σταφίδα και μετά ακολουθούσαν το σιτάρι και το λάδι. Τα προϊόντα αυτά τα φόρτωναν τα πλοία από την Πάτρα με προορισμό την Τεργέστη και άλλες ιταλικές πόλεις κι’από εκεί μέσω χερσαίων μέσων στις χώρες της Βόρειας Ευρώπης. Η σταφίδα ήταν το κυριότερο εξαγωγικό προϊόν του Ελλαδικού χώρου και η περιοχή γνώρισε μεγάλη άνθιση. Δεν ήταν η κύρια παραγωγός καθώς οι σταφίδες που εξαγονταν προέρχονταν από διάφορα μέρη της Ελλάδας (Αχαΐα, Κορινθία, Αργολίδα κ.λ.π). Ήταν όμως το κύριο λιμάνι καθώς μέχρι το 1856 εξήγαγε το 99,8% της σταφιδοπαραγωγής από 66 κέντρα παραγωγής. Μαζί με την παραγωγή και εξαγωγή της σταφίδας άνθισαν και οι σταφιδικοί συνεταιρισμοί στην περιοχή, κάτι το οποίο δημιούργησε περισσότερες θέσεις εργασίας. Η άνθιση όμως της περιοχής από την εξαγωγή της σταφίδας διήρκησε μέχρι τα τέλη του 19^ο αιώνα εξαιτίας δύο γεγονότων, το 1893 το οικονομικό Κραχ και η διάνοιξη της διώρυγας Κορίνθου. Εξαιτίας των γεγονότων αυτών, σταφιδικοί συνεταιρισμοί άρχισαν να κλείνουν με αποτέλεσμα οι άνεργοι της περιοχής ν’αυξηθούν κατακόρυφα και ν’ακολουθήσουν τον δρόμο της ξενιτιάς. Με την είσοδο του 20^ο αιώνα κρίση γνώρισε και η σταφιδική παραγωγή, όταν περονόσπορος ‘‘χτύπησε’’ τις σοδειές, με αποτέλεσμα η παραγωγή να μειωθεί στο 1/3. Οι μόνοι που επωφελήθηκαν από αυτήν την κρίση ήταν οι παραγωγοί των ορεινών περιοχών όπου οι αμπελώνες τους δεν επλήγησαν από τον περονόσπορο. Τη δεκαετία του 1910-20 η παραγωγή της σταφίδας αντιμετώπισε μία νέα κρίση εξαιτίας των πολεμικών επιχειρήσεων. Η τιμή αυξήθηκε και ο κύριος εισαγωγέας της σταφίδας, η Αγγλία (απορροφούσε το 60% της παραγωγής), ελευθέρωσε το εμπόριο της με αποτέλεσμα την περαιτέρω αύξηση της τιμής. Το 1927 δημιουργήθηκε ο Αυτόνομος Σταφιδικό Οργανισμός (Α.Σ.Ο), όπου συνενώθηκαν 700 συνεταιρισμοί για να εξισορροπηθούν τα προβλήματα. (Λεύκωμα Σταφίδας, Αθανάσιος Κούστας, , Προσπελάστηκε Νοέμβρη 2015)

Λέγεται πως οι μετανάστες στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, που κατά κύριο λόγο έγιναν εξαιτίας της σταφιδικής κρίσης, άγγιζαν τις 40.000 ανά χρόνο, αριθμός μεγάλος αν αναλογιστούμε πως τότε ο πληθυσμός της Ελλάδας ήταν λίγο παραπάνω από 2.000.000 κατοίκους. Το προφίλ των μεταναστών εκείνης της περιόδου, ήταν κυρίως νέοι 18-25 ετών, με πολύ χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, ανειδίκευτοι και υγιής οι οποίοι μετανάστευαν μόνοι τους με κύριο προορισμό τις Η.Π.Α, ως εργατικά χέρια σε χωράφια. Οι μετανάστες ήταν αποκλειστικά άνδρες, οι οποίοι πήγαιναν να εργαστούν για να στείλουν χρήματα στην οικογένεια τους και συνήθως οι οικογένειες δεν τους ακολουθούσαν. Μόνο όταν ο άντρας αποκαθίσταται οικονομικά μπορούσε να καλέσει την οικογένεια στην χώρα όπου εργάζεται. (<https://chronontoulapo.wordpress.com/2013/07/24/%CF%84%CE%B1-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CF%81%CE%B5%CF%8D%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%BB%CE%BB/> Προσπελάστηκε Νοέμβρη 2015)

Μία μεταναστευτική ροή Ελλήνων στο εξωτερικό, που σημάδεψε την σύγχρονη ιστορία της Ελλάδας, συνέβη κατά τις δεκαετίες 1950-60.

Ένας από τους λόγους που οδήγησαν τους Έλληνες να φεύγουν κατά χιλιάδες από την χώρα, είναι ο διωγμός των κουμουνιστών μετά το πέρας του εμφυλίου πολέμου, καθώς το ΚΚΕ ηττήθηκε στο ν'αναλάβει τα ηνία της χώρας και οι υποστηρικτές του μαζί με τις οικογένειες τους πήραν τον δρόμο της μετανάστευσης κατά κύριο λόγο στις χώρες του ανατολικού μπλοκ. (<http://www.zougla.gr/page.ashx?pid=2&cid=8&aid=481796> Προσπελάστηκε Νοέμβρη 2016) Πέρα όμως από τους πολιτικούς μετανάστες, την δεκαετία 1950-60, όντας η χώρα σε οικονομική εξαθλίωση από τους συνεχείς πολέμους, ολόένα και περισσότεροι έφευγαν από την χώρα λόγω έλλειψης θέσεων εργασίας. Κύριοι προορισμοί ήταν η Δυτική Γερμανία, η Αυστραλία και οι Η.Π.Α. Οι οικονομικοί αυτοί μετανάστες μετά από παρακίνηση κάποιου συγγενικού ή φιλικού προσώπου που βρισκόταν ήδη στο εξωτερικό, έπαιρναν την μεγάλη απόφαση της ξενιτιάς και εργαζόντουσαν ως σε αγροτικές εργασίες, βιοτεχνίες και επιχειρήσεις ως ανειδίκευτο προσωπικό. Το κύμα της μετανάστευσης εκείνη την περίοδο (υπολογίζεται πως μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '60 πάνω από 1.500.000 πήραν το δρόμο της ξενιτιάς), ήταν τεράστιο αφού το ελληνικό κράτος δεν έκανε κάτι ώστε να αποτρέψει την "φυγή" τους. Αντιθέτως, μη μπορώντας ν'ανταπεξέλθει προωθούσε την ιδέα της μετανάστευσης και οι χώρες υποδοχής θέλοντας ν'αναπτύξουν επιπλέον την οικονομία τους, υιοθετούσαν πολιτικές τέτοιες ώστε να εισέρχονται όσο τον δυνατόν περισσότεροι μετανάστες για εργασία στη χώρα τους. Το προφίλ των μεταναστών εκείνης της περιόδου ήταν άτομα ηλικίας κυρίως 20-40 ετών, να είναι απόφοιτοι δημοτικού και να έχουν μερική ειδικευση σε κάποιον τομέα ή και ανειδίκευτοι. Κυρίως όμως έπρεπε να ήταν υγιής, έτσι ώστε να μπορούν να ανταπεξέλθουν στην εργασία τους και να μην επιβαρύνουν το κράτος υποδοχής με περιθάλποντα έξοδα,

εξαιτίας της ασθένειας τους. Στη περίοδο της μετανάστευσης των δεκαετιών '50-'60 βλέπουμε και γυναίκες μεταναστεύουν ανεξάρτητες, κάτι το οποίο δεν συνέβαινε τα προηγούμενα χρόνια, εκτός αν ακολουθούσαν τον σύζυγο τους. Οι περισσότεροι όμως οικονομικοί μετανάστες ήταν άνδρες αλλά και πολλές οικογένειες, κάτι που σήμαινε πως πολλά παιδιά αναγκάζονταν μαζί με τους γονείς τους να μεταναστεύσουν στο εξωτερικό.

(<http://ir.lib.uth.gr/bitstream/handle/11615/13372/P0013372.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Προσπελάστηκε Νοέμβρη 2016)

Μέσα από το προφίλ των μεταναστών και την ιστορική αναδρομή, διακρίνουμε πως η σύγχρονοι οικονομικοί μετανάστες, έχουν τεράστιες διαφορές με το μεταναστευτικό κύμα των προηγούμενων αιώνων.

3. Τρόποι αντιμετώπισης του φαινόμενου διαρροής επιστημονικού δυναμικού.

Η διαρροή επιστημονικού δυναμικού τη τελευταία δεκαετία, βρίσκεται σε μεγάλη έξαρση, καθώς από την κρίση και μετά ολοένα και περισσότεροι φεύγουν από την Ελλάδα. Για ν'αναπτυχθεί κάποια στιγμή η χώρα όμως, αυτό θα είναι αδύνατον να γίνει όταν τα εξειδικευμένα και μορφωμένα μυαλά φεύγουν, οπότε πρέπει να βρεθούν λύσεις για την αντιμετώπιση του φαινομένου, όχι την πλήρη, καθώς αυτό καθίσταται

Μία λύση για την αντιμετώπιση του φαινομένου, είναι, να υπάρξει από την πλευρά του κράτους μέσω κρατικών διαγωνισμών είτε μέσω των εταιριών που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα, διαφάνεια και αξιοκρατία στον τρόπο πρόσληψης ανθρώπινου δυναμικού. Είναι γνωστό πως στην Ελλάδα, δεν υπάρχει αξιοκρατία. Για να προσληφθεί κάποιος σε μία δουλειά χρειάζεται περισσότερο ένα μέσον, παρά πτυχία και μόρφωση πάνω στο αντικείμενο της εργασίας. Αυτό φυσικά έχει αποτέλεσμα να μπαίνουν στις θέσεις εργασίας άτομα, που δεν είναι κατάλληλα γι' αυτή την θέση και δεν είναι παραγωγικά.

Αξιοκρατία πρέπει να υπάρξει και στο μισθολόγιο καθώς και στις προαγωγές που δίνονται. Ένας εργαζόμενος σε μια εταιρία όπου διαθέτει τα κατάλληλα πτυχία για την θέση και είναι παραγωγικότερος, από κάποιον άλλον είναι φυσικό επόμενο να επιθυμεί καλύτερες οικονομικές απολαβές, όπως και με τα χρόνια και εφόσον είναι καλός στον τομέα του θα επιθυμεί να προαχθεί σε μία καλύτερη θέση. Επομένως για να συγκρατήσουν τα "μυαλά" οι εταιρίες και το κράτος στην Ελλάδα, θα πρέπει να τους δώσουν και τα κατάλληλα κίνητρα για μείνουν στη χώρα και να εργαστούν εδώ.(<http://www.newmoney.gr/palmos-oikonomias/ellada/287399-icap-pos-mporei-na-anakopei-to-brain-drain-stin-ellada> Προσπελάστηκε Σεπτέμβρη 2015)

Ένας νέος τελειώνοντας με τις σπουδές του, έχει πάρει όλες εκείνες τις γνώσεις και τα εφόδια που χρειάζεται, για μία θέση εργασίας, όλα όμως σε θεωρητικό επίπεδο, καθώς δεν έχει εργαστεί κάπου μέχρι εκείνη τη στιγμή. Έτσι, μη έχοντας εμπειρία εργασίας, θεωρούνται ανειδίκευτοι εργαζόμενοι και μη κατάλληλοι, με αποτέλεσμα να μην προσλαμβάνονται στη χώρα τους και ν' αναζητάνε εργασία στο εξωτερικό όπου απορροφούνται αμέσως. Χρήσιμο λοιπόν θα ήταν οι εταιρίες να δημιουργούν προγράμματα εξειδίκευσης προσωπικού με πιστοποίηση, έτσι ώστε οι νέοι να μπορούν να προσφέρουν τις γνώσεις που έχουν πάρει από τη σχολή πάνω στην εργασία και να είναι ολοκληρωμένοι για εύρεση εργασίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η εταιρία NESCAFÉ, όπου με πρωτοβουλία του Διευθυντή του Τμήματος Καφέ της Nestle Ελλάς, Ηλία Παπαδόπουλου, δημιούργησε ένα πρόγραμμα εξειδίκευσης και κατάρτισης για τους νέους, με σκοπό να δώσει σε όσους νέους θέλουν την εμπειρία που χρειάζονται και να τους προτείνει να μείνουν να εργαστούν στην Ελλάδα και να μην φύγουν στο εξωτερικό.

(<http://www.marketingweek.gr/default.asp?pid=9&la=1&arId=54290>

Προσπελάστηκε

Σεπτέμβρη 2015)

Τέλος το κράτος θα πρέπει να πάρει, τέτοια μέτρα ώστε αυτά είναι φιλικά προς την επιχειρηματικότητα. Θα πρέπει να λάβει μέτρα όπως φορο-ελαφρύνσεις, να κάνει ποιο εύκολες τις χρηματοδοτήσεις από τις τράπεζες και τις ευρωπαϊκές χορηγήσεις, στις νέες επιχειρηματικές ενέργειες των νέων, δίνοντας τους έτσι τη δυνατότητα να τολμήσουν να κάνουν πράξη τις ιδέες τους και να προσπαθήσουν να καινοτομήσουν στην αγορά. (<http://www.capital.gr/story/3107380> Προσπελάστηκε Σεπτέμβρη 2016).

3.1 Η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα ως μοχλός αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης.

Είναι γεγονός πως η χώρα μας πλήττεται από μια βαθιά οικονομική ύφεση τα τελευταία χρόνια. Μέσα στην οικονομική ύφεση βλέπουμε πως η κοινωνία και ο άνθρωπος ως μονάδα παραγκωνίζονται και περιθωριοποιούνται. Αυτό δίνει την δυνατότητα στην Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και ταυτόχρονα στις Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις, μιας και αποτελούν τα εργαλεία της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, ν' αναπτυχθούν και να παίξουν σημαντικό ρόλο στην βιώσιμη ανάπτυξη της κοινωνίας και οικονομίας, σε τοπικό επίπεδο όσο και γενικά για τη χώρα.

Η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία αναπτύσσεται ανάμεσα στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα και αποκαλείται ως ο τρίτος τομέας της οικονομίας, δρώντας ακριβώς εκεί που οι άλλοι δύο δεν μπορούν να καλύψουν τις ανάγκες της κοινωνίας, καθώς ο ιδιωτικός τομέας αποσκοπεί στο κέρδος και στο συμφέρον των μετόχων ενώ ο δημόσιος τομέας ασχολείται μόνο με τις υπηρεσίες και τις δραστηριότητες που του ανατίθενται. Η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία από την άλλη, είναι μια οικονομία που βασίζεται στις δημοκρατικές αξίες, στην αλληλεγγύη, την κοινωνική υπευθυνότητα, στην ισότητα και στο κοινό όφελος. Δεν έχει στόχο το κέρδος αλλά την επίτευξη τωξ στόχων για τον οποίο δημιουργούνται οι Κοιν. Σ. Επ. που έχει να κάνει είτε με τα μέλη του συνεταιρισμού είτε για το κοινωνικό σύνολο. (Τάκης Νικολόπουλος, Δημήτρης Καπόγιαννης, (2013), *Εισαγωγή στην κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία*, Εκδόσεις των Συναδέλφων, Προσπελάστηκε Ιανουάριο 2017)

Το 2016 η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία απέκτησε στην Ελλάδα την νομική υπόσταση που έπρεπε εφόσον το κράτος πριν την θέσπιση του ν. 4430/2016 δεν έδινε την ώθηση ώστε πολίτες να συνενωθούν και να δημιουργήσουν Κοινωνικές και Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις, με λίγα λόγια δεν στήριζαν την Κοινωνική Οικονομία. Ο ν. 4430/2016 ξεχωρίζει τις Κοιν. Σ. Επ. από τις υπόλοιπες επιχειρήσεις ιδιωτικού ή δημόσιου χαρακτήρα και ορίζει την λειτουργία και την σύσταση μιας Κοιν. Σ. Επ. Οι Κοιν. Σ. Επ. χωρίζονται σε δύο κατηγορίες:

A) Κοιν. Σ. Επ. Ένταξης οι οποίες χωρίζονται σε δύο υποκατηγορίες:

Aα) Κοιν. Σ. Επ. Ένταξης Ευάλωτων Ομάδων

Aβ) Κοιν. Σ. Επ. Ένταξης Ειδικών Ομάδων

Αγ) Κοιν. Σ. Περιορισμένης Ευθύνης, θεωρούνται αυτοδικαίως Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Ένταξης

Β) Κοιν. Σ. Επ Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας, οι οποίες αναπτύσσουν δραστηριότητες <<βιώσιμης ανάπτυξης>> ή και παρέχουν <<κοινωνικού ενδιαφέροντος>>.

Η Σύσταση μιας Κοιν. Σ. Επ. αποτελείται απ' όλα αυτά που πρέπει να γίνουν ώστε να αποκτήσει νομική προσωπικότητα και εμπορική ιδιότητα, όπως η εγγραφή της στο Μητρώο, αίτηση σύστασης, το καταστατικό, των αριθμό των μελών που πρέπει να συμμετέχουν και να υπογράψουν το καταστατικό ανάλογα με την κατηγορία της Κοιν. Σ. Επ.

Το άρθρο για την λειτουργία μιας Κοιν. Σ. Επ. ορίζει όλες τις αλλαγές που μπορούν να προκύψουν στο καταστατικό ή στην οικονομική κατάσταση της κατά τη λειτουργία, τον υποχρεωτικό αριθμό συνεταιριστικών μερίδων που πρέπει να έχει κάποιος για να είναι μέλος, ο τρόπος πληρωμής των συνεταιριστικών μερίδων, αυτούς οι οποίοι διαχειρίζονται τις εταιρικές ευθύνες μιας Κοιν. Σ. Επ., το εκτελεστικό όργανο, η αναγραφή του Α.Φ.Μ και Α.Γε.Μ.Κ.Ο. σε όλα τα έγγραφα και τις σφραγίδες σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία και η δημόσια ανάρτηση σε ηλεκτρονική σελίδα λίγων στοιχείων με την ακριβή διεύθυνση σύγκλισης, ημερομηνία, ώρα και θέμα ημερήσιας διάταξης.

Άρα με την νομοθέτηση της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας και συνεπώς της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας δίνεται η ώθηση ώστε η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα να απόκτηση ισχυρότερο ρόλο στις κοινωνίες και την οικονομία της χώρας.

Η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα βασίζεται καινοτόμες δραστηριότητες με στόχο την κοινωνική ευημερία και ανάπτυξη των κοινωνιών εφόσον έχει στόχο την επίλυση άμεσων αναγκών είτε προς τα μέλη του είτε προς την κοινωνία και το περιβάλλον σε τομείς που το κράτος και η αγορά αδυνατούν να βοηθήσουν, χωρίς αυτό να σημαίνει πως ο ένας τομέας δεν επηρεάζει τον άλλον, αφού ο τρίτος τομέας χρειάζεται την στήριξη των άλλων δύο και αντιστρόφως.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων στην αποτελούν η Κοιν.Σ.Επ. <<Ανακυκλώνω Πηγή>> και <<οι Γέφυρες>>. Η Κοιν.Σ.Επ. <<Ανακυκλώνω Πηγή>> έχει ως στόχο την συλλογή ανακυκλώσιμων υλικών όπως χαρτί, πλαστικά, αλουμίνιο και λευκοσίδηρο, με σκοπό να μην καταλήγουν στο ΧΥΤΑ της Ξερόλακκας Πατρών αλλά μέσω της ανακύκλωσης να δημιουργούνται χρήσιμα ξανά υλικά προς τους πολίτες και να μην επιβαρύνεται το περιβάλλον. Βασίζονται στην εθελοντική προσφορά και προσπαθούν να πετύχουν το στόχο τους με συνεχείς ενημερώσεις σε συνεργασία με τοπικούς φορείς. (<http://www.thebest.gr/news/index/viewStory/261105>, Προσπελάστηκε Ιανουάριο 2017) Η Κοιν.Σ.Επ. <<οι Γέφυρες>> είναι μια επιχείρηση καφέ, όπου εκεί διοργανώνονται διάφορες παρουσιάσεις και εκδηλώσεις και οι εργαζόμενοι είναι

άτομα ψυχικής υγείας. Στόχος της είναι η ένταξη στην κοινωνία και την προσφορά των ατόμων με ψυχικά νοσήματα και στην αποφυγή περιθωριοποίησης τους. (<http://odigos.biz/%CE%BF%CE%B9-%CE%B3%CE%AD%CF%86%CF%85%CF%81%CE%B5%CF%82/>, Προσπελάστηκε Ιανουάριο 2017)

Επομένως η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα με τις δημοκρατικές αξίες που την διακατέχουν, την ισότητα μεταξύ των μελών, με την οικονομική ανεξαρτησία, με την παροχή υπηρεσιών και αγαθών προς τα μέλη της ή την κοινωνία, με το άνοιγμα νέων θέσεων εργασίας και συνεπώς την αύξηση εισοδημάτων σε άτομα της κοινωνίας που πραγματικά το έχουν ανάγκη μπορεί να γίνει μοχλός ανάπτυξης των τοπικών κοινωνιών και γιατί μέσω αυτών και της χώρας και να επιφέρει την κοινωνική ευημερία. Είναι γεγονός πως στην Ευρώπη η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία είναι σε μεγαλύτερη εξέλιξη απ'ότι στην Ελλάδα αφού αντιπροσωπεύει το 10% των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων και απασχολεί περίπου 11 εκ. εργαζομένους ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στην Ελλάδα είναι 1,8%. (<http://socialactivism.gr/index.php/koinoniki-oikonomia/996-h-eikona-twn-koinwnikwn-synetairismwn-sthn-evrwph>, Προσπελάστηκε Ιανουάριο 2017)

Ερευνητικό Μέρος

4.1 Παρουσίαση Ερευνητικών Δεδομένων

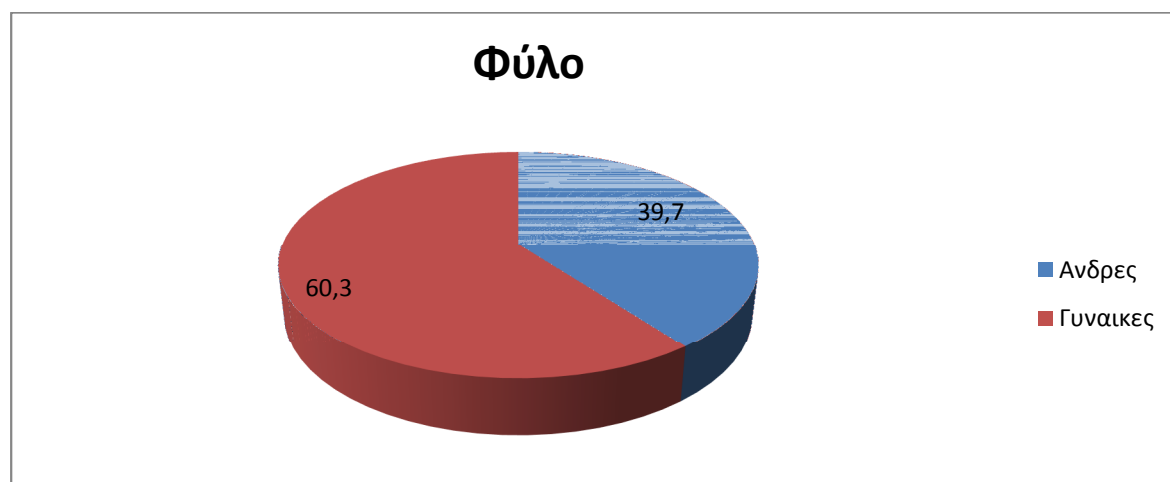
Στο παρακάτω δείγμα που συγκεντρώθηκε θα αναλύσουμε την "τάση φυγής των φοιτητών προς το εξωτερικό". Το δείγμα αποτελείται αποκλειστικά και μόνο από φοιτητές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Με την βοήθεια της ιστοσελίδας κοινωνικής δικτύωσης "facebook" καταφέραμε να συγκεντρώσουμε ένα δείγμα 100 φοιτητών μέσω του ερωτηματολογίου που τους είχε δοθεί. Για την ανάλυση των δεδομένων που συλλέξαμε χρησιμοποιήσαμε το πρόγραμμα SPSS που μας δίνει την δυνατότητα να εισάγουμε όλα τα δεδομένα για την ανάλυση τους.

Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί πως για την καλύτερη ανάλυση και κατανόηση των δεδομένων και για να δούμε ποια είναι η συμπεριφορά των εννέα μεταβλητών για κάθε απάντηση που δόθηκε στην ερώτηση πέντε του ερωτηματολογίου χρησιμοποιήσαμε την εντολή "split file" του SPSS που μας βοηθάει να ορίσουμε και να κάνουμε τις απαραίτητες αναλύσεις σε δυο ομάδες ξεχωριστά, δηλαδή σε εκείνους που απάντησαν "ναι" και σε εκείνους που απάντησαν με "όχι". Ο λόγος της συγκεκριμένης ενέργειας είναι για να αποφύγουμε τα μεγάλα δείγματα μη μειώνοντας την αξιοπιστία τους, όσον αφορά το γενικότερο πληθυσμό.

4.1.1 Φοιτητές που επιθυμούν να φύγουν.

Από το σύνολο των 100 ατόμων του δείγματος 63 είναι οι φοιτητές που θα επιθυμούσαν να σπουδάσουν/δουλέψουν στο εξωτερικό, δηλαδή το 63% του δείγματος. Από την ανάλυση συχνότητας μεταβλητής χ1: "Δηλώσετε το φύλο σας" προέκυψαν τα εξής: στο σύνολο των 63 φοιτητών που μελετήσαμε ως προς το φύλο τους 25 ήταν άνδρες δηλαδή το 39.7% σε αντίθεση με τις γυναίκες που ήταν 38 δηλαδή το 60.3% (βλ. διάγραμμα 1.1).

Διάγραμμα 1. 1: Φοιτητές που συμμετείχαν στην έρευνα αναφορικά με την τάση φυγής των νέων(2015-2016) κατά φύλο.

Η κατανομή του δείγματος ως προς την μεταβλητή χ₂ δηλαδή την ηλικία έχει ως εξής: 27 φοιτητές ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα του 18-22 ετών δηλαδή το 42.9% , 23 φοιτητές ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα του 23-28 ετών δηλαδή το 36.5% , ενώ 13 είναι οι φοιτητές που ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα του 28+ δηλαδή το 20.6%.

Πίνακας 1.2

Επίπεδο σπουδών των φοιτητών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (2015-2016)

	Συχνότητα	Ποσοστό	(%)
Έγκυρα Πρώτο Πτυχίο	38	60.3	60.3
Δεύτερο Πτυχίο	19	30.2	30.2
Μεταπτυχιακό	6	9.5	9.5
Σύνολο	63	100.0	100.0

Στη συνέχεια αναλύοντας την μεταβλητή χ₃: βαθμό φοίτησης προέκυψαν τα εξής : στο σύνολο των 63 φοιτητών που μελετήσαμε 38 δηλαδή το 60.3% βρίσκεται στο Πρώτο Πτυχίο, 19 δηλαδή το 30.2% βρίσκεται στο Δεύτερο Πτυχίο, ενώ 6 μόνο φοιτητές δηλαδή το 9.5% βρίσκεται στο Μεταπτυχιακό τους.

Πίνακας 1.1

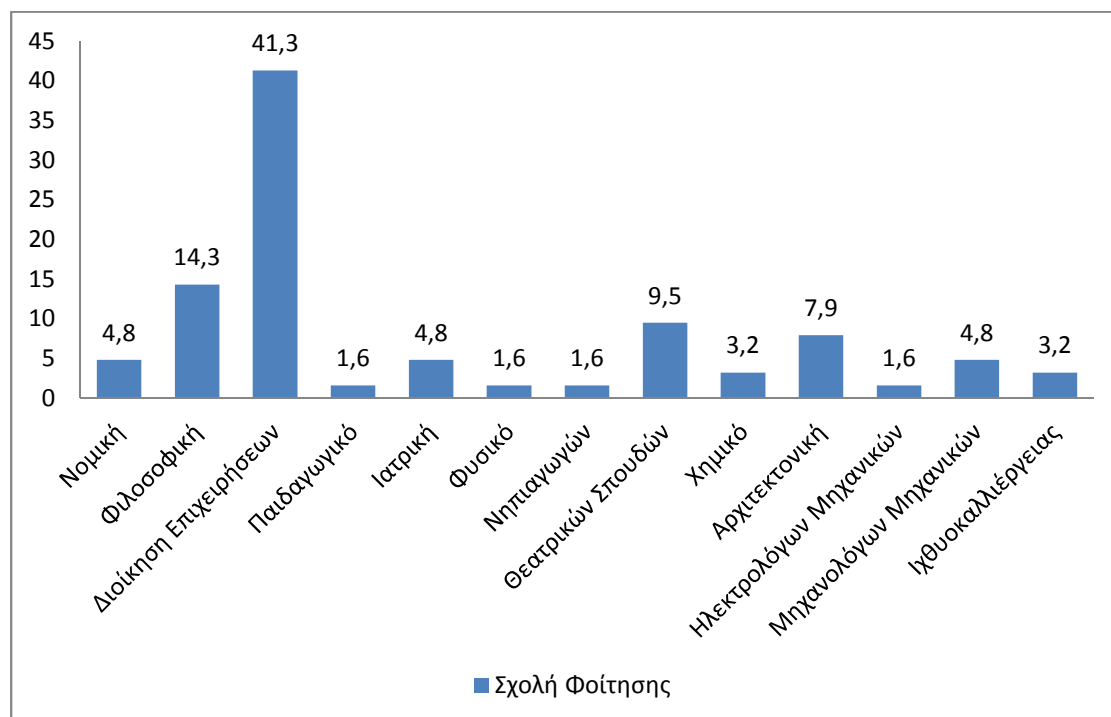
Συμμετοχή φοιτητών ανά ηλικιακή ομάδα (2015-2016)

	Συχνότητα	Ποσοστό	(%)
Έγκυρα 18-22	27	42.9	42.9
23-28	23	36.5	36.5
28+	13	20.6	20.6
Σύνολο	63	100.0	100.0

Από την ανάλυση συχνοτήτων της μεταβλητής χ4 "Σχολή Φοίτησης", προέκυψαν τα εξής στο σύνολο των 63 φοιτητών που μελετήσαμε: 3 δηλαδή το 4.8% φοιτούν στην Νομική, 9 δηλαδή το 14.3% φοιτούν στη Φιλοσοφική, 26 δηλαδή το 41.3% φοιτούν στη Διοίκηση Επιχειρήσεων, 1 δηλαδή το 1.6% σπουδάζει στο Παιδαγωγικό, 3 δηλαδή το 4.8% είναι στην Ιατρική, 1 δηλαδή το 1.6% είναι στο Φυσικό, 1 δηλαδή το 1.6% φοιτούν στη σχολή Νηπιαγωγών, 6 δηλαδή το 9.5% είναι των Θεατρικών Σπουδών, 2 δηλαδή το 3.2% βρίσκονται στο Χημικό, 5 δηλαδή το 7.9% σπουδάζουν Αρχιτεκτονική, 1 δηλαδή το 1.6% είναι στη σχολή Ηλεκτρολόγων Μηχανικών, 3 δηλαδή το 4.8% των φοιτητών βρίσκονται στη σχολή Μηχανολόγων Μηχανικών και τέλος 2 δηλαδή το 3.2% είναι στη σχολή Ιχθυοκαλλιέργειας.

Στο γράφημα που ακολουθεί θα δούμε με περισσότερη σαφήνεια το εύρος των σχολών(βλ. διάγραμμα 1.2)

Διάγραμμα 1.2 :Σχολή φοίτησης των σπουδαστών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (2015-2016)

Αναλύοντας την μεταβλητή χ5"Για ποιά λόγο θα επιλέγατε να σπουδάσετε στο εξωτερικό", στο σύνολο των 63 φοιτητών που μελετήσαμε προέκυψαν τα εξής:14 δηλαδή το 22.2% θα ήθελαν να σπουδάσουν στο εξωτερικό λόγω της μεγαλύτερης αναγνώρισης των πτυχίων τους ,15 δηλαδή το 23.8% για την απόκτηση περισσότερων και εξειδικευμένων γνώσεων,17 δηλαδή το 27% των φοιτητών θεωρούν πως οι χώρες του εξωτερικού έχουν καλύτερες προοπτικές επαγγελματικής αποκατάστασης μετά το τέλος των σπουδών τους,12 δηλαδή το 19% απάντησαν σε όλα τα παραπάνω ,ενώ για άλλους λόγους απάντησαν 5, δηλαδή το 7.9% των φοιτητών.

Πίνακας 1.3

Λόγοι επιλογής εξωτερικού για σπουδές (2015-2016)

	Συχνότητα	Ποσοστό	(%)
Έγκυρα			
Μεγαλύτερη αναγνώριση πτυχίων	14	22.2	22.2
Απόκτηση περισσότερων και εξειδικευμένων γνώσεων	15	23.8	23.8
Καλύτερες προοπτικές επαγγελματικής αποκατάστασης	17	27.0	27.0
Όλα τα παραπάνω	12	19.0	19.0
Άλλοι λόγοι	5	7.9	7.9
Σύνολο	63	100.0	100.0

Η μεταβλητή χ6 αφορά μόνο τους φοιτητές που επιθυμούν να παραμείνουν στην Ελλάδα με την οποία θα ασχοληθούμε στην επόμενη ενότητα.

Από την ανάλυση συχνοτήτων της μεταβλητής χ7 "Τι θεωρείτε πως οδηγεί τους νέους στο εξωτερικό για εργασία ή σπουδές", προέκυψαν τα εξής στο σύνολο των 63 φοιτητών του δείγματος : 13 δηλαδή το 20.6% επιλέγουν το εξωτερικό λόγω των υψηλότερων οικονομικών απολαβών, 16 δηλαδή το 25.4% θεωρούν πως υπάρχει μεγαλύτερη δυνατότητα εξέλιξης στον επαγγελματικό τους τομέα, 6 δηλαδή το 9.5% θεωρούν πως η έλλειψη θέσεων εργασίας στην Ελλάδα είναι πολύ σημαντικός παράγοντας, 10 δηλαδή το 15.9% των φοιτητών πιστεύουν πως η έλλειψη αξιοκρατίας είναι ένας εξίσου σοβαρός λόγος που ωθεί τους φοιτητές προς το εξωτερικό, 15 δηλαδή το 23.8% των φοιτητών απάντησαν σε όλα τα παραπάνω, ενώ για άλλους λόγους απάντησαν 3 δηλαδή το 4.8%.

Πίνακας 1.4

Αίτια που οδηγούν τους νέους για εργασία ή σπουδές στο εξωτερικό (2015-2016)

	Συχνότητα	Ποσοστό	(%)
Έγκυρα Οικονομικές απολαβές	13	20.6	20.6
Δυνατότητα εξέλιξης στον επαγγελματικό τομέα	16	25.4	25.4
Έλλειψη θέσεων εργασίας στην Ελλάδα	6	9.5	9.5
Η αξιοκρατία	10	15.9	15.9
Όλα τα παραπάνω	15	23.8	23.8
Άλλοι λόγοι	3	4.8	4.8
Σύνολο	63	100.0	100.0

Τέλος, αναλύοντας τις συχνότητες της μεταβλητής χ8: "Επιστροφή στην Ελλάδα μετά από παραμονή στο εξωτερικό ", στο σύνολο των 63 φοιτητών που μελετήσαμε προέκυψαν τα εξής: 17 δηλαδή το 27% θα γυρνούσαν εφόσον η Ελλάδα έβγαινε από την οικονομική κρίση, 27 δηλαδή το 42.9% θα επέστρεφαν μόλις αποκτούσαν τις κατάλληλες γνώσεις για να βοηθήσουν την χώρα να αναπτυχθεί , ενώ 19 δηλαδή το 30.2% δεν θα επέστρεφαν ποτέ στην Ελλάδα.

Πίνακας 1.5

Επιστροφή φοιτητών στην Ελλάδα μόνο υπό προϋποθέσεις.(2015-2016)

	Συχνότητα	Ποσοστό	(%)
Έγκυρα			
Η Ελλάδα βγει από την οικονομική κρίση	17	27.0	27.0
Μόλις αποκτήσω τις κατάλληλες γνώσεις προς όφελος της χώρας	27	42.9	42.9
Δεν θα γυρνούσα	19	30.2	30.2
Σύνολο	63	100.0	100.0

Πίνακας 1.6

		Δηλώ στε το φύλλο σας	Ποιά είναι η ηλικία σας	Επίπεδο σπουδών των φοιτητών τριτοβάθμι ας εκπαίδευση ς	Σχολή φοίτησης των σπουδασ τών	Δυνατότητα σπουδών/δο υλείας στο εξωτερικό	Λόγοι επιλογής εξωτερικο ύ για σπουδές	Αίτια που οδηγούν τους νέους για σπουδές ή δουλειά στο εξωτερικό	Επιστροφή φοιτητών στην Ελλάδα υπό προϋποθέσε ις
N	Valid	63	63	63	63	63	63	63	63
	Missing	0	0	0	0	0	0	0	0
Μέσος			1.78	1.49					
Διάμεσος		2.00			3.00	1.00	3.00	3.00	2.00
Επικρατούσα τιμή		2			3	1	3	2	2
Τυπική απόκλιση			.771	.669					

Στον παραπάνω πίνακα αναφέρονται οι μεσαίες τιμές , οι τυπικές αποκλίσεις , οι διάμεσοι και οι επικρατούσες τιμές της κάθε μεταβλητής συνολικά.

4.1.2 Φοιτητές που επιθυμούν να μείνουν.

Από το σύνολο των 100 ατόμων του δείγματος, 37 είναι οι φοιτητές που θα επιθυμούσαν να παραμείνουν στην Ελλάδα, δηλαδή το 37% του δείγματος. Από την ανάλυση συχνοτήτων μεταβλητής χ1 "Δηλώσετε το φύλο σας", προέκυψε ότι στο σύνολο των 37 φοιτητών που μελετήσαμε οι 18 ήταν άνδρες δηλαδή το 48.6% και οι γυναίκες ήταν 19 δηλαδή το 51.4%.

Πίνακας 2.1

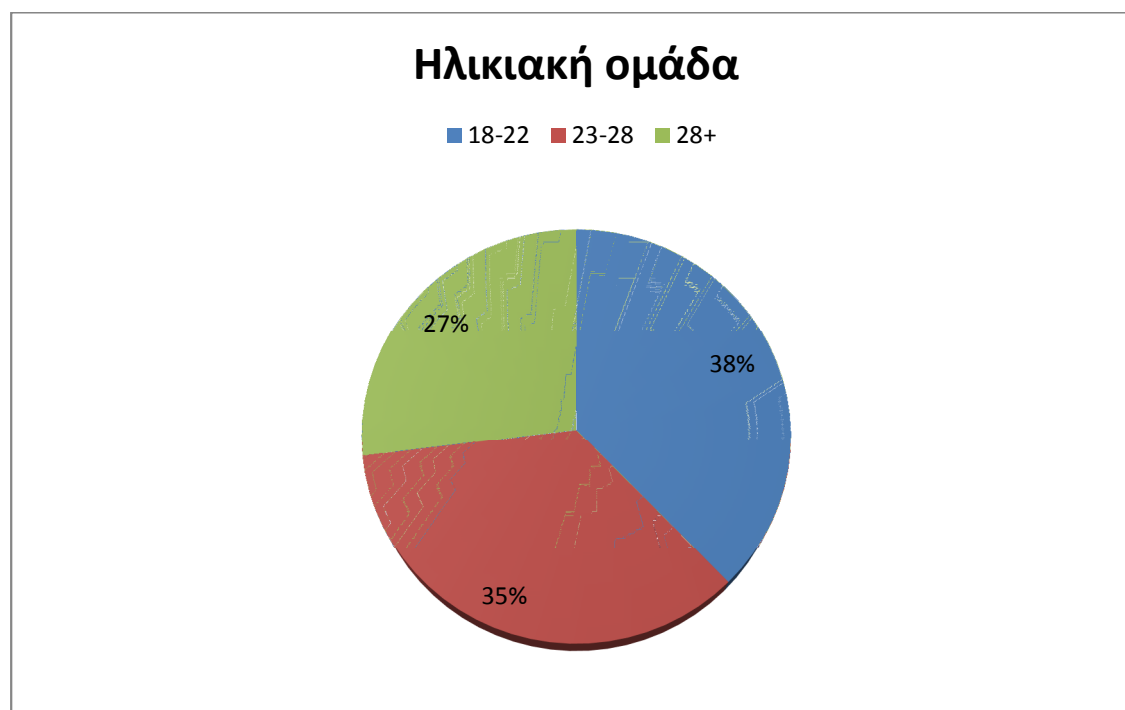
Συμμετοχή φοιτητών κατά φύλο (2015-2016)

	Συχνότητα	Ποσοστό	(%)	
Έγκυρα	Άνδρες	18	48.6	48.6
	Γυναίκες	19	51.4	51.4
	Σύνολο	37	100.0	100.0

Η κατανομή του δείγματος ως προς την μεταβλητή χ2 δηλαδή την ηλικία έχει ως εξής: 14 φοιτητές ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα 18-22 ετών δηλαδή το 37.8% , 13 φοιτητές ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα 23-28 ετών δηλαδή το 35.1% , ενώ 10 είναι οι φοιτητές που ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα 28+ ετών δηλαδή το 27% (βλ. διάγραμμα 2.1).

Διάγραμμα 2. 1: Φοιτητές που συμμετείχαν στην έρευνα αναφορικά με την τάση φυγής των νέων(2015-2016) ανά ηλικιακή ομάδα

Στη συνέχεια αναλύοντας την μεταβλητή χ3 "βαθμός φοίτησης", προέκυψαν τα εξής στο σύνολο των 37 φοιτητών που μελετήσαμε: 22 δηλαδή το 59.5% βρίσκονται στο Πρώτο Πτυχίο, 9 δηλαδή το 24.3% βρίσκονται στο Δεύτερο Πτυχίο, ενώ 6 μόνο φοιτητές δηλαδή το 16.2% βρίσκονται στο Μεταπτυχιακό τους.

Πίνακας 2.2

Επίπεδο σπουδών των φοιτητών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (2015-2016)

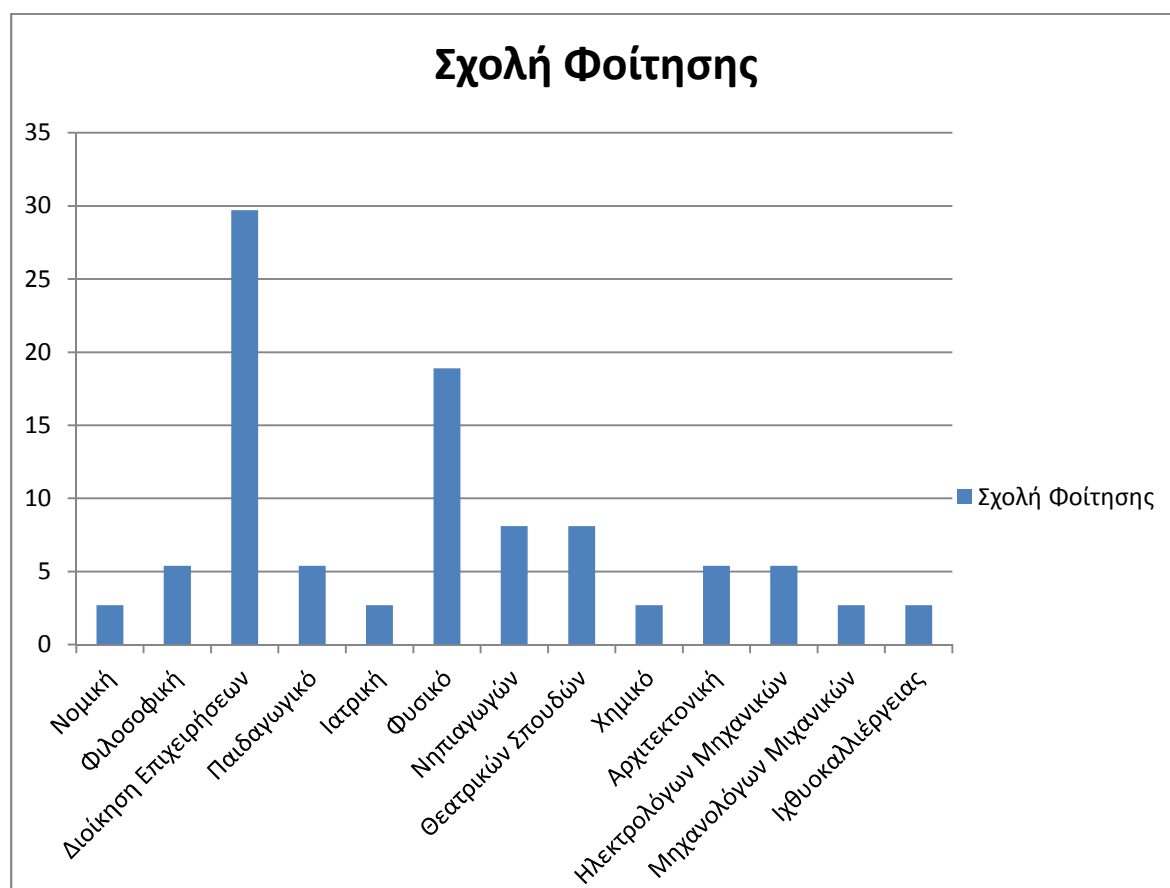
		Συχνότητα	Ποσοστό	(%)
Έγκυρα	Πρώτο Πτυχίο	22	59.5	59.5
	Δεύτερο Πτυχίο	9	24.3	24.3
	Μεταπτυχιακό	6	16.2	16.2
Σύνολο		37	100.0	100.0

Από την ανάλυση συχνοτήτων της μεταβλητής χ4 "Σχολή Φοίτησης" προέκυψαν τα εξής στο σύνολο των 63 φοιτητών που μελετήσαμε: 1 δηλαδή το 2.7% φοιτούν στην Νομική, 2 δηλαδή το 5.4% φοιτούν στη Φιλοσοφική, 11 δηλαδή το 29.7% φοιτούν

στη Διοίκηση Επιχειρήσεων, 2 δηλαδή το 5.4% σπουδάζουν στο Παιδαγωγικό, 1 δηλαδή το 2.7% είναι στην Ιατρική, 7 δηλαδή το 18.9% είναι στο Φυσικό, 3 δηλαδή το 8.1% φοιτούν στη σχολή Νηπιαγωγών, 3 δηλαδή το 8.1% είναι των Θεατρικών Σπουδών, 1 δηλαδή το 2.7% είναι στο Χημικό, 2 δηλαδή το 5.4% σπουδάζουν Αρχιτεκτονική, 2 δηλαδή το 5.4% είναι στη σχολή Ηλεκτρολόγων Μηχανικών, 1 δηλαδή το 2.7% των φοιτητών βρίσκεται στη σχολή Μηχανολόγων Μηχανικών και τέλος 1 δηλαδή το 2.7% είναι στη σχολή Ιχθυοκαλλιέργειας(βλ. Εικόνα 2.2).

Η μεταβλητή χ5 αφορά μόνο στους φοιτητές που επιθυμούν να φύγουν για σπουδές με προορισμό το εξωτερικό ,την οποία αναφέραμε στην προηγούμενη ενότητα.

Διάγραμμα 2. 2: Σχολή φοίτησης των σπουδαστών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (2015-2016)

Πίνακας 2.3

Λόγοι παραμονής στην Ελλάδα για σπουδές(2015-2016)

	Συχνότητα	Ποσοστό	(%)
Έγκυρα Έχει αξιόλογα ιδρύματα που προσφέρουν όλα τα εφόδια για το μέλλον	7	18.9	18.9
Δεν επιθυμώ να φύγω από τη χώρα	9	24.3	24.3
Για οικονομικούς λόγους	4	10.8	10.8
Όλα τα παραπάνω	14	37.8	37.8
Άλλοι λόγοι	3	8.1	8.1
Σύνολο	37	100.0	100.0

Αναλύοντας την μεταβλητή χ6 "Λόγοι για τους οποίους θα μένατε στην Ελλάδα για σπουδές", προέκυψαν τα εξής στο σύνολο των 37 φοιτητών που μελετήσαμε: 7 δηλαδή το 18.9% θεωρούν πως η Ελλάδα έχει αξιόλογα εκπαιδευτικά ιδρύματα προσφέροντας όλα τα απαραίτητα εφόδια για το μέλλον, 9 δηλαδή το 24.3% δεν επιθυμούν να φύγουν γενικώς από την Ελλάδα, 4 φοιτητές δηλαδή το 10.8% δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να επιλέξουν το εξωτερικό για σπουδές, 14 δηλαδή το 37.8% απάντησαν σε όλα τα παραπάνω, ενώ για άλλους λόγους απάντησαν 3 δηλαδή το 8.1%.

Από την ανάλυση συχνοτήτων της μεταβλητής χ7"Τι θεωρείτε πως οδηγεί τους νέους στο εξωτερικό για εργασία ή σπουδές", προέκυψαν τα εξής στο σύνολο των 37 φοιτητών που μελετήσαμε: 4 δηλαδή το 10.8% επιλέγουν το εξωτερικό λόγω των οικονομικών απολαβών, 8 δηλαδή το 21.6% θεωρούν πως υπάρχει μεγαλύτερη δυνατότητα εξέλιξης στον επαγγελματικό τομέα, 9 δηλαδή το 24.3% θεωρούν πως η έλλειψη θέσεων εργασίας στην Ελλάδα είναι ένας σημαντικός παράγοντας, 3 δηλαδή το 8.1% των φοιτητών πιστεύουν πως η έλλειψη αξιοκρατίας είναι εξίσου σημαντικός λόγος που ωθεί τους φοιτητές προς το εξωτερικό, 9 δηλαδή το 24.3% των φοιτητών απάντησαν σε όλα τα παραπάνω, ενώ για άλλους λόγους απάντησαν 34 δηλαδή το 10.8%.

Πίνακας 2.4

Αίτια που οδηγούν τους νέους για εργασία/σπουδές στο εξωτερικό (2015-16)

	Συχνότητα	Ποσοστό	(%)
Έγκυρα Οικονομικές απολαβές	4	10.8	10.8
Δυνατότητα εξέλιξης στον επαγγελματικό τομέα	8	21.6	21.6
Έλλειψη θέσεων εργασίας στην Ελλάδα	9	24.3	24.3
Η αξιοκρατία	3	8.1	8.1
Όλα τα παραπάνω	9	24.3	24.3
Άλλοι λόγοι	4	10.8	10.8
Σύνολο	37	100.0	100.0

Τέλος, αναλύοντας τις συχνότητες της μεταβλητής χ₈ "Επιστροφή στην Ελλάδα μετά από παραμονή στο εξωτερικό", προέκυψαν τα εξής στο σύνολο των 37 φοιτητών που μελετήσαμε: 17 δηλαδή το 45.9% θα γυρνούσαν εφόσον η Ελλάδα βγει από την οικονομική κρίση, 9 δηλαδή το 24.3% θα επέστρεφαν μόλις αποκτούσαν τις κατάλληλες γνώσεις για να βοηθήσουν την χώρα να αναπτυχθεί, ενώ 11 δηλαδή το 29.7% δεν θα επέστρεφαν ποτέ στην Ελλάδα.

Πίνακας 2.5

Επιστροφή φοιτητών στην Ελλάδα μόνο υπό προϋποθέσεις.(2015-2016)

	Συχνότητα	Ποσοστό	(%)
Έγκυρα Η Ελλάδα βγει από την οικονομική κρίση	17	45.9	45.9
Μόλις αποκτήσω τις κατάλληλες γνώσεις προς όφελος της χώρας	9	24.3	24.3
Δεν θα γυρνούσα	11	29.7	29.7
Σύνολο	37	100.0	100.0

Στο παρακάτω πίνακα θα αναφέρονται οι μεσαίες τιμές , οι τυπικές αποκλίσεις , οι διάμεσοι και οι επικρατούσες τιμές της κάθε μεταβλητής συνολικά.

Πίνακας 2.6

		Δηλώστε το φύλλο σας	Ποιά είναι η ηλικία σας	Επίπεδο σπουδών των φοιτητών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης	Σχολή φοίτησης των σπουδαστών	Δυνατότητα σπουδών/δουλειάς στο εξωτερικό	Λόγοι παραμονής στην Ελλάδα	Αίτια που οδηγούν τους νέους για σπουδές ή δουλειά στο εξωτερικό	Επιστροφή φοιτητών στην Ελλάδα υπό προϋποθέσεις
N	Valid	37	37	37	37	37	37	37	37
	Missing	0	0	0	0	0	0	0	0
	Μέσος		1.89	1.57					
	Διάμεσος	2.00			6.00	2.00	3.00	3.00	2.00
	Επικρατούσα τιμή	2			3	2	4	3	1
	Τυπική απόκλιση		.809	.765					

Συμπεράσματα

Η φυγή επιστημονικού δυναμικού που εξετάζουμε δεν είναι ένα νέο φαινόμενο. Υπάρχει ανά τους αιώνες η μετακίνηση πληθυσμού σε άλλες χώρες, απλά με διαφορετικά δεδομένα και ένταση σε κάθε περίοδο. Η σύγχρονη Ελλάδα είναι μια χώρα αποστολής επιστημονικού προσωπικού μετά την οικονομική κρίση, προς τις ανεπτυγμένες χώρες.

Από το θεωρητικό και ερευνητικό μέρος της εργασίας προκύπτει πως οι λόγοι που οι νέοι εγκαταλείπουν την χώρα, είναι κυρίως οι χαμηλές οικονομικές απολαβές, η ανεργία και η αναξιοκρατία. (Καμαργιάννης Βαίλης, 2014, <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=621349> Προσπελάστηκε Σεπτέμβρη 2015)

Βλέπουμε πως τα άτομα που επιθυμούν να μεταναστεύσουν στο εξωτερικό είναι άτομα νέα, με υψηλό μορφωτικό επίπεδο, όπου στην χώρα τους αδυνατούν να βρουν μια εργασία που να τους επιτρέπει να ζουν με αξιοπρέπεια. (www.iefimerida.gr/news/99958/το-προφίλ-του-ελληνα-μετανάστη-του-60-με-τον-σύγχρονο-οι-διαφορές-του-τότε-και-του-σήμερα Προσπελάστηκε Αύγουστο 2015)

Επίσης, φαίνεται, πως οι νέοι που μεταναστεύουν, οι χώρες που επιλέγουν να πάνε είναι τα ανεπτυγμένα κράτη και κυρίως οι Βόρειες Χώρες της Ευρώπης και πρωταρχική είναι η Γερμανία. (<http://www.24grammata.com/?p=587>, Προσπελάστηκε Οκτώβρη 2015.)

Οι κυβερνήσεις και γενικά όλο το πολιτικό σύστημα της χώρας σε συνεργασία με μεγάλους επενδυτές, πρέπει να αναζητούν λύσεις για να εξαλείψουν αυτό το φαινόμενο. Θα πρέπει να πάρουν μέτρα που να ικανοποιούν και θα δελεάζουν τους νέους ώστε να μην εγκαταλείψουν τη χώρα. (<http://www.capital.gr/story/3107380> Προσπελάστηκε Σεπτέμβρη 2016)

Τέλος, το σύγχρονο αυτό κύμα μετανάστευσης, πιστεύουμε πως θα συνεχιστεί με τον ίδιο βαθμό έντασης για αρκετά χρόνια ακόμα, καθώς η Ελλάδα συνεχίζει να βουλιάζει στην ύφεση ακόμα πιο πολύ, με αποτέλεσμα την φυγή ακόμα περισσότερων επιστημόνων.

Βιβλιογραφία

Ιστοσελίδα

Κυριάκος Πιερρακάκης, (2016), *Γιατί είναι σημαντικός ο Πληθυσμός Για Την Οικονομική Ανάπτυξη*, στο <<dianeosis.org>>, http://www.dianeosis.org/2016/10/demography_and_growth/, Προσπελάστηκε Νοέμβρη 2016.

Μαρία Κουτουλάκου, (2010), *Η πρώτη παγκόσμια κρίση του 21^{ου} αιώνα*, στο <<southeast-europe.org>>, http://www.southeast-europe.org/pdf/03/DKE_03_G_E_Bartol-Letica_The-First-Global-Financial-Crisis_Maria-Koutoulakou.pdf, Προσπελάστηκε Νοέμβρη 2016.

Έρευνα Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών- Τμήμα Στατιστικής, *Η Μετανάστευση και ο Διεθνής ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, στο <<http://www.aueb.gr/statistical-institute>>, <http://www.aueb.gr/statistical-institute/european-citizens/Immigration.pdf>, Προσπελάστηκε Αύγουστο 2015.

Iefemerida.gr, (2013), *Η μετανάστευση το '60 και τώρα: Ομοιότητες και διαφορές στα προφίλ των Ελλήνων Μεταναστών*, στο <<iefemerida.gr>>, www.iefemerida.gr/news/99958/το-προφίλ-του-ελληνα-μετανάστη-του-60-με-τον-σύγχρονο-οι-διαφορές-του-τότε-και-του-σήμερα Προσπελάστηκε Αύγουστο 2015.

Άλκηστης Γεωργίου, (2015), *“Generation G”: 200.000 νέοι Έλληνες εγκατέλειψαν την Ελλάδα*, στο <<lifo.gr>>, <http://m.lifo.gr/now/society/58781>, Προσπελάστηκε Αύγουστο 2016.

Καραγιάννης Βασίλη, (2014), *STOP Brain Drain*, στο <<vima.gr>>, <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=621349>, Προσπελάστηκε Σεπτέμβρη 2015.

Δήμητρα Γεωργακοπούλου, (2016), *Σύγχρονη μορφή γενοκτονίας*, στο <<thebest.gr>>, <http://www.thebest.gr/news/index/viewStory/399906>, Προσπελάστηκε Οκτώβρη 2016.

Κυριακή Ηλ. Καυκά, (2015), *Η φυγή των νέων στο εξωτερικό*, στο <<sindeepanalysis.gr>>, <http://www.indeepanalysis.gr/analyseis/arthra/h-fygh-newn-episthmonwn-sto-exwteriko>, Προσπελάστηκε Νοέμβρη 2016.

Alphatv, (2016), *Νέοι εργάζονται 4ωρο, με πολύ χαμηλούς μισθούς*, στο <<alphatv.gr>>, <http://www.alphatv.gr/news/society/neoi-ergazontai-4oro-me-polyhamiloys-misthoys>, Προσπελάστηκε Δεκέμβρη 2016.

Sepe, (2015), *Διογκώνεται το brain drain: 228.000 επιστήμονες έφυγαν σε μία πενταετία*, στο <<cyberinsurancegreece.com>>,

<http://www.cyberinsurancegreece.com/news/diogkonetai-to-brain-drain-228-000-epistimonos-efygan-se-mia-pentaetia/>, Προσπελάστηκε Δεκέμβρη 2016.

1^ο Πειραματικό Λύκειο Θεσσαλονίκης, *Η ανεργία των νέων στην Ελλάδα και η φυγή τους στο εξωτερικό*, στο <<1lyk-peir-thess.thess.sch.gr>>, http://1lyk-peir-thess.thess.sch.gr/portal/files/2014/%CE%97%20%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%AF%CE%B1%20%CF%84%CF%89%CE%BD%20%CE%BD%CE%AD%CF%89%CE%BD%20%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD%20%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CE%B7%20%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%AE%20%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82%20%CF%83%CF%84%CE%BF%20%CE%B5%CE%BE%CF%89%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%BA%CF%8C/h_aneergia_tv_nevn_kai_h_fygh_toys_sto_exoteriko.pdf, Προσπελάστηκε Σεπτέμβρη 2015.

Δήμητρα-Μαρίλια Φούρλα, (2016), *Αναξιοκρατία και διαφθορά διώχνουν τα καλύτερα μυαλά*, στο <<dimokratiki.gr>>, <http://www.dimokratiki.gr/30-05-2016/anaxiokratia-ke-diafthora-diochnoun-ta-kalitera-miala/>, Προσπελάστηκε Νοέμβρη 2016.

Μάνος Σαριδάκης, (2014), *Με τον ατομικό δρόμο της φυγής ή με το συλλογικό δρόμο του αγώνα*; Στο <<rizospastis.gr>>, <http://www.rizospastis.gr/story.do?id=7915754>, Προσπελάστηκε Οκτώβρη 2015.

Ηλίας Κουγιεμήτρος, (2013), *Φεύγουν στο εξωτερικό τα μυαλά της Ελλάδας*, στο <<24grammata.com>>, <http://www.24grammata.com/?p=587>, Προσπελάστηκε Οκτώβρη 2015.

Σελήνη, Δήμητρα, Βαγία Παπακυπριανού, (2014), *Μετανάστευση των Ελλήνων στο εξωτερικό: ευχή ή κατάρα για το Ελληνικό Έθνος*, στο <<slideshare.net>>, <http://www.slideshare.net/kkl16465/ss-34901040>, Προσπελάστηκε Οκτώβρη 2015.

Γιώργος Ζαρκαδάκης, (2013), *Ο Ατλας Επαναστάτησε*, στο <<andro.gr>>, <http://www.andro.gr/business/idees/o-atlas-epanastatise/>, Προσπελάστηκε Οκτώβρη 2015.

Παύλος Παπανότης, (2013), *Τα μεταναστευτικά ρεύματα από την Ελλάδα κατά το παρελθόν και σήμερα*, στο <<chronontoulapo.wordpress.com>>, <https://chronontoulapo.wordpress.com/2013/07/24/%CF%84%CE%B1-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CF%81%CE%B5%CF%8D%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%BB%CE%BB/>, Προσπελάστηκε Νοέμβρη 2015.

Zougla, (2012), *Η μαύρη βίβλος του κομμουνισμού-Δεύτερο Μέρος-6 (ΚΚΕ και Ελληνικός Εμφύλιος Πόλεμος)*, στο <<zougla.gr>>.

<http://www.zougla.gr/page.ashx?pid=2&cid=8&aid=481796>, Προσπελάστηκε Νοέμβρη 2016.

Ναβρούζογλου Ευθυμία, (2004), *Η μετανάστευση των Ελλήνων στη Δυτική Γερμανία την δεκαετία του '60-'70 και η ενσωμάτωση τους*, στο <<<http://ir.lib.uth.gr/>>>, <http://ir.lib.uth.gr/bitstream/handle/11615/13372/P0013372.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, Προσπελάστηκε Νοέμβρη του 2016.

ICAP,(2016), *Πως μπορεί να ανακοπεί το brain drain στην Ελλάδα*, στο <<newmoney.gr>>, <http://www.newmoney.gr/palmos-oikonomias/ellada/287399-icap-pos-mporei-na-anakopei-to-brain-drain-stin-ellada>, Προσπελάστηκε Σεπτέμβρη 2015.

MarketingWeek Online Team, (2015), *Ο Nescafe λανσάρει το εκπαιδευτικό πρόγραμμα <<Μπορούμε εδώ>>*, στο <<marketingweek.gr>>, <http://www.marketingweek.gr/default.asp?pid=9&la=1&arId=54290>, Προσπελάστηκε Σεπτέμβρη 2015.

Νένα Μαλλιάρια, (2016), *SOS από την ΤτΕ για την σύγχρονη μετανάστευση των Ελλήνων*, στο <<capital.gr>>, <http://www.capital.gr/story/3107380>, Προσπελάστηκε Σεπτέμβρη 2016.

Odigos.biz,(2016), *Οι Γέφυρες*, στο <<odigos.biz>>, <http://odigos.biz/%CE%BF%CE%B9-%CE%B3%CE%AD%CF%86%CF%85%CF%81%CE%B5%CF%82/>, Προσπελάστηκε Ιανουάριο 2017.

Thebest.gr, (2014), *Πρωτοπόρος η Πάτρα στους συνεταιρισμούς ανακύκλωσης απορριμμάτων- Το παράδειγμα της Κοιν.Σ.ΕΠ. <<Ανακύκλωση Πηγή>>*, στο <<thebest.gr>>, <http://www.thebest.gr/news/index/viewStory/261105>, Προσπελάστηκε Ιανουάριο 2017.

Πανελλήνιο Παρατηρητήριο:Επιμέλεια Αθανάσιος Κόκκοτος, *Η εικόνα των κοινωνικών συνεταιρισμών στην Ευρώπη*, στο <<socialactivism.gr>>, <http://socialactivism.gr/index.php/koinoniki-oikonomia/996-h-eikona-twn-koinwnikwn-synetairismwn-sthn-evrwph>, Προσπελάστηκε Ιανουάριο 2017.

Ελληνική

Αθανάσιος Κούστας, *Λεύκωμα Σταφίδας*, Αδημοσίευτο.

Κώστας Ν. Ρόζος,(2005), *Αρμενίζοντας, προς το Αμερικανικό όνειρο*, Εκδόσεις Πλοηγός.

Λόης Λαμπριανίδης,(2010), *Επενδύοντας στη Φυγή*, Εκδόσεις Κριτική

Τάκης Νικολόπουλος, Δημήτρης Καπόγιαννης, (2013), *Εισαγωγή στην κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία*, Εκδόσεις των Συναδέλφων

Χαράλαμπος Γναρδέλλης.,(2003),*Εφαρμοσμένη Στατιστική*, Εκδόσεις Παπαζήση

Νομοθεσία

ΦΕΚ 205/Α/31-10-2016, Νόμος 4430/2016, *Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και ανάπτυξη των φορέων της και άλλες διατάξεις.*